

LIETUVOS RESPUBLIKOS
UŽSIENIO REIKALŲ
MINISTERIJA

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

ES TEMŲ DABARTINĖSE UGDYMO PROGRAMOSE ANALIZĖ IR REKOMENDACIJOS DĖL ES TEMŲ ĮTRAUKIMO Į ATNAUJINAMAS UGDYMO PROGRAMAS

2019 m. rugsėjo mėn.

Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos užsakymu parengė viešoji įstaiga
„Europos namai“.

TURINYS

1. ŠVIETIMO EUROPOS SĄJUNGOS KLAUSIMAIS ANALIZĖ	2
1.1. STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ ANALIZĖ.....	3
1.2. ES TEMŲ INTEGRAVIMAS Į UGDYMO TURINĮ	8
1.3. MOKINIŲ IR MOKYTOJŲ FOKUSUOTŲ GRUPIŲ APTARIMAS	16
1.4. KITOS ŠVIETIMO APIE ES INICIATYVOS	17
2. PASIŪLYMAI DĖL ES TEMŲ INTEGRAVIMO Į BENDROJO UGDYMO DALYKUS	28
ES TEMŲ INTEGRAVIMAS Į PAGRINDINĮ UGDYMĄ	28
ES TEMŲ INTEGRAVIMAS Į PRADINĮ UGDYMĄ	35
3. IŠVADOS.....	37
4. REKOMENDACIJOS.....	40

1. ŠVIETIMO EUROPOS SĄJUNGOS KLAUSIMAIS ANALIZĖ

Pastaraisiais metais vis dažniau diskutuojama apie būtinybę atnaujinti ugdymo turinį, kad jis atitiktų visuomenės lūkesčius bei kryptingai ugdytų ateičiai reikalingas kompetencijas. Nepakankami mokinių pasiekimai tarptautiniuose tyrimuose taip pat yra vienas iš veiksnių, skatinantis imtis pertvarkos, juo labiau kad paskutinį kartą visas ugdymo turinys (bendrosios, dalykinės ir kitos programos) nuosekliai buvo peržiūrėtas daugiau nei prieš 10 metų (2008 m.).

Reaguojant į tai, XVII Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plane¹ buvo numatytas darbas, skirtas ugdymo turiniui atnaujinti. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (ŠMSM) daugiau nei prieš metus pradėjo diskusijas su švietimo bendruomene, pateikė viešai svarstyti Bendrųjų programų atnaujinimo gairių² projektą. Taip pat švietimo, mokslo ir sporto ir užsienio reikalų ministrai pasirašė deklaraciją dėl tarpinstitucinio bendradarbiavimo švietimo ir ugdymo Europos Sąjungos klausimais³. Dėl šių aplinkybių būtent dabar yra ypač palankus metas pradėti aktyvesnes diskusijas apie Europos Sąjungos (ES) temų integravimą į atnaujinamą ugdymo turinį.

Užsakovas techninėje specifikacijoje nurodo, jog ES temų analizė bei rekomendacijų rengimas turi remtis viešai prieinamu Bendrųjų programų atnaujinimo gairių projektu (ankstesnė versija). Atkreipiamas dėmesys, kad analizės atlikimo metu (pateikus tarpinę ataskaitą) pasirodė atnaujintas Gairių variantas⁴, kuris buvo paskelbtas 2019 m. rugpjūčio 23 d., o rugpjūčio 26, 28 ir 29 d. surengtos viešos konsultacijos. Siekdamas maksimalaus analizės aktualumo ir naudos, paslaugų teikėjas analizę atnaujino, atitinkamai įvertinęs atnaujintas Gaires.

¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimas Nr. 167 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2389544007bf11e79ba1ee3112ade9bc/asr> (galiojanti suvestinė redakcija).

² Bendrųjų programų atnaujinimo gairės, 2018 (sena versija). Prieiga per internetą: https://www.mokykla2030.lt/wp-content/uploads/2018/11/Bendruju-programu-atnaujinimo-gaires_2018-11-21.pdf.

³ 2018 m. spalio 2 d. Užsienio reikalų ministerijos, Švietimo ir mokslo ministerijos bei Lietuvos savivaldybių asociacijos pasirašyta Deklaracija. Prieiga per internetą: <https://www.urm.lt/default/lt/naujienos/institucijos-vienijasi-siekdamos-lietuvoje-gerinti-svietima-apie-es>.

⁴ Bendrųjų programų atnaujinimo gairės, 2019 (atnaujinta versija). Prieiga per internetą: <https://www.mokykla2030.lt/wp-content/uploads/2019/08/Bendruju-programu-atnaujinimo-gaires.-Projektas-2019-08-21.pdf>.

1.1. STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ ANALIZĖ

Siekiant užtikrinti atliekamos studijos integralumą ir tęstinumą, papildomai įvertinti Lietuvos švietimui aktualūs strateginiai dokumentai: Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“⁵, Valstybinė švietimo 2013–2022 m. strategija (VŠS)⁶, Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintos Bendrojo ugdymo kaitos gairės⁷, Geros mokyklos koncepcijas bei Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas⁹.

Strateginių dokumentų analizei naudota kontekstinė raktažodžių paieška. Nagrinėjant tekstus detaliau vertintos ne tik tos vietos, kuriose eksplicitiškai minima Europos Sąjunga, bet taip pat tos, kurios galėtų turėti analogišką prasmę, pavyzdžiui, kur vartojami terminai „Europa“, „pasaulis“ ar konkrečiau įvardijamas Europos regionas, pavyzdžiui, Baltijos jūros regionas ir pan. Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ išskiriamos trys pagrindinės sritys: sumani visuomenė, sumani ekonomika ir sumanus valdymas. Strategijos šerdis – atviras, kūrybingas ir atsakingas žmogus. Šiame dokumente didelis dėmesys skiriamas švietimui kaip priemonei, turinčiai padėti pasiekti šių užsibrėžtų tikslų. Švietimui konkretus turinys nėra suteikiamas, bet pati strategija Lietuvą aiškiai pozicionuoja: „turime siekti tapti integralia, sėkminga, politiškai ir ekonomiškai konsoliduota Šiaurės ir Baltijos valstybių regiono, į kurį įeitų penkios Šiaurės ir trys Baltijos valstybės, dalimi“¹⁰.

Strategijoje numatoma, kad Lietuva „siekia stiprios Europos“¹¹. Europos Sąjunga (kartu su NATO) įvardijama kaip vienas iš Lietuvos saugumo garantų. Šis europinis matmuo ir teminės

5 Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 1 d. nutarimas Nr. XI-2015 „Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.425517>.

6 Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. XII-745 „Dėl Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.463390>.

7 Lietuvos Respublikos Seimo 2017 m. liepos 11 d. nutarimas Nr. XIII-627 „Dėl Bendrojo ugdymo mokyklos kaitos gairių patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5a2423d26c7911e7aefae747e4b63286?jfwid=-15uh8y0ym>.

8 Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymas Nr. V-1308 „Dėl Geros mokyklos koncepcijos patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f2f65120a7bb11e5be7fbc3f919a1e5be>.

9 Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymas Nr. V-1309 „Dėl Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašo patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/37350520a7bc11e5be7fbc3f919a1e5be>.

10 Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, 3.7 papunktis. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.425517>.

11 Ibid, 3.10 papunktis.

sritis bus naudojamos kaip atspirties taškas konkretizuojant ES temas, kurios galėtų būti įtrauktos į bendrojo ugdymo programas.

Valstybinėje švietimo strategijoje aiškias europinio matmens nėra. Du kartus yra pavartotas terminas „pasaulis“, į kurį įeina ir Europa, ir Europos Sąjunga, bet tai konkrečiai neįvardijama. Viena iš vietų, kurioje iš dalies brėžiama tarptautinė dimensija, yra Lietuvos pažangos strategijoje įvardyto principo, jog Lietuva yra atvira pasauliui, pakartojimas: „Tik taip švietimas gali prisidėti prie Lietuvos tikslo tapti modernia, veržlia, atvira pasauliui, puoselėjančia savo tautinę tapatybę valstybe“¹².

Šis dėmuo taip pat minimas ir pagrindinio strategijos tikslo aprašyme: „Pagrindinis strateginis tikslas – paversti Lietuvos švietimą tvariu pagrindu valstybės gerovės kėlimui, ugdyti veržliam ir savarankiškam žmogui, atsakingai ir solidariai kuriančiam savo, Lietuvos ir pasaulio ateitį“¹³. Kalbant apie pasaulio ateitį kuriantį žmogų, neišvengiamai reikia kalbėti ir apie Europos Sąjungos kūrimą. Kita vertus, plačiau vartojamas terminas suteikia daugiau atsakomybės kiekvienam mokytojui ir mokyklai, kurie tai turi kontekstualizuoti.

Bendrojo ugdymo mokyklų kaitos gairės yra politinę kryptį mokyklos pokyčiams suteikiantis dokumentas. Jame yra vengiama teminio turinio, daugiau aprašomi reikalingi sisteminiai pokyčiai, todėl ES ir susijusios temos jame nėra minimos. Vieną kartą šiame dokumente minimas tarptautiškumas, kuris turi egzistuoti dermėje su kontekstualumu: „Kontekstualumo ir tarptautiškumo dermė: švietimo politika atliepia tarptautinius procesus ir yra į juos integruojama atskleidžiant nacionalinį savitumą ir poreikius“¹⁴.

2015 m. patvirtiname Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų apraše yra aiškiausiai ir konkrečiausiai suformuluojamas ir aprašomas europinis kontekstas, įvardijant bendrojo ugdymo tikslus ir principus. Toliau cituojamame bendrojo ugdymo tikslo aprašyme yra sukonkretintas Valstybinės švietimo strategijos pagrindinis tikslas – kurti savo, Lietuvos ir pasaulio ateitį. Būtent „pasauliui“ yra suteikiama europinė dimensija: „ugdyti tautinį ir pilietinį tapatumą įsisąmoninusį, kitas tautas gerbiantį, istoriškai sąmoningą, bendruomenišką, kritiškai

12 Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija, 9 punktas. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.463390>.

13 Ibid, 10 punktas.

14 Bendrojo ugdymo mokyklos kaitos gairės, 3.3 papunktis. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5a2423d26c7911e7aefae747e4b63286?jfwid=-15uh8y0ym>.

mąstantį, aktyviai dalyvaujantį Lietuvos ir Europos sociokultūriniame ir politiniame gyvenime pilietį“¹⁵.

Kiek kitu kampu šis tikslas pakartojamas apibrėžiant vidurinio ugdymo programos paskirtį: „Vidurinio ugdymo programa sudaro sąlygas mokiniui pasiekti asmeninę brandą, kaip kompetencijų visumą, leidžiančią apsispręsti dėl savo profesinės karjeros, asmeniniu indėliu prisidėti prie Lietuvos, Europos ir pasaulio bendruomenės ir pažangios ekonomikos darnaus vystymosi“¹⁶.

Geros mokyklos koncepcijoje nėra referencijų į ES ar susijusias temas, tačiau Bendrųjų programų atnaujinimo gairių projekte aiškiai pabrėžiama, kad „atnaujinant Bendrąsias programas, yra numatyta Europos Sąjungos aktualijas integruoti į turiniu susijusių mokomųjų dalykų bendrąsias programas“¹⁷. Tai reikšmingas ir konkretus įsipareigojimas dėl ES temų įtraukimo į mokomųjų dalykų turinį. Šioje analizėje pateikiamas pirminis siūlymas, kokios temos ir kuriuose dalykuose bei klasėse galėtų būti atskleidžiamos.

Dokumente išreikštas šiuolaikinis požiūris į egzistuojančias ugdymo paradigmas ir dėmesys įtraukiam, į mokinį orientuotam, jį aktyvinančiam ir daugiau atsakomybės jam suteikiančiam ugdymui. Svarbu atkreipti dėmesį, kad numatoma koreguoti vidurinio ugdymo programos organizavimo modelį, siekiant mokiniams suteikti daugiau galimybių renkantis mokomuosius dalykus ir jų mokymosi apimtis, suteikti daugiau galimybių mokykloms pačioms spręsti dėl dalies ugdymo turinio, todėl siekiant užtikrinti ES temų pateikimą mokiniams vidurinio ugdymo programose vien paprastų sąsajų su mokomaisiais dalykais nepakanka. Gairėse siūloma į mokymo turinį įtraukti tarpdalykines darnaus vystymosi temas, kurios gali suteikti ypač daug integracijos su ES temomis galimybių.

Europinė dimensija įtraukta į pilietinės ir kultūrinės kompetencijos aprašus. Pilietinė kompetencija apibūdinama kaip „tautinė ir pilietinė savimonė, patriotiškumas, veikla siekiant tautos, visuomenės, valstybės ir pasaulio gerovės. Pilietinė kompetencija suteikia tapatumo jausmą suvokiant save kaip tautinės ir pilietinės bendruomenės narį, suteikia galimybių aktyviai

15 Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas, 5.2 papunktis. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/37350520a7bc11e5be7fbc3f919a1e5be>.

16 Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas, 8.3 papunktis. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/37350520a7bc11e5be7fbc3f919a1e5be>.

17 Bendrųjų programų atnaujinimo gairės, 2019 (atnaujinta versija), 42 punktas. Prieiga per internetą: <https://www.mokykla2030.lt/wp-content/uploads/2019/08/Bendruju-programu-atnaujinimo-gaires.-Projektas-2019-08-21.pdf>.

dalyvauti valstybės, Europos Sąjungos gyvenime ir jį tobulinti, puoselėti nacionalines, Europos vertybes, demokratiją, savo šalies ir viso pasaulio gamtinę aplinką“¹⁸, o kultūrinė kompetencija – kaip „kultūrinis sąmoningumas, pagrįstas žiniomis apie tautos, šalies, Europos kultūros tradiciją, kultūrų įvairovę, dabarties kultūros reiškinius, [...] tarpkultūrinis dialogas“.¹⁹

Vis dėlto bendrųjų kompetencijų aprašai yra pernelyg siauri ir fragmentuoti. Pilietinės ir kultūrinės kompetencijos aprašyme globali, taip pat ir Europos Sąjungos perspektyva atsiduria paraštėse, nepaisant to, kad tai yra neatsiejama šiuolaikinio gyvenimo sąlyga, o kultūrinės kompetencijos apibrėžime, priešingai pirmiau nurodytiems strateginiams dokumentams, didžiausias dėmesys skiriamas nacionalinio kultūros paveldo ir tradicijų pažinimui ir puoselėjimui, eliminuojant kultūros kaip visuomenės vertybinių nuostatų, pamatinių įsitikinimų ir elgsenos normų visumos sampratą, kuri vargu ar įgalintų jaunos žmones sėkmingai veikti šiuolaikiniame tarpkultūriniame pasaulyje.

Nepaisant Gairėse nurodytos pilietiškumo kompetencijos svarbos ir šios kompetencijos ugdymo rezultatų problemiško, Pilietiškumo pagrindų dalykas, kaip ir iki šiol, ugdymo procese numatytas tik dvejus metus (9–10 klasėse). Norint parengti jauną žmogų ne tik profesiniam gyvenimui, bet ir aktyviam ir sąmoningam dalyvavimui valstybės ir tarptautinės bendruomenės gyvenime, pilietiškumo ugdymas turi būti integruotas į kitus dalykus visose ugdymo pakopose, pradedant pradinio ugdymu, ir šios pamokos turi būti numatytos viduriniame ugdyme. Dabartinėse programose pilietiškumas ir yra integruojamas ankstesniais metais, bet iš mokinių ir mokytojų fokusuotų grupių diskusijos metu surinktų atsiliepimų galima teigti, kad tai nevyksta.

Gairėse nurodyta, kad bus skiriamas svaresnis vaidmuo formuojamajam ir ugdymo rezultatų kaupiamajam vertinimui, taip pat neformaliojo būdu įgyti pasiekimai bus įskaitomi baigiant pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas. Manome, jog tai labai sveikintinas ir reikalingas pokytis, tačiau atkreipiame dėmesį, kad Gairių projekte tam nėra numatyta jokių konkrečių mechanizmų. Ankstesniame Gairių projekte buvo numatyta, kad kiekvienam mokiniui pradinio ugdymo programoje kas metai turi būti skiriama po 10 val. ir kas dvejus metus pagrindinio ir vidurinio ugdymo programose po 40 val. praktinio mokymo, bet šių nuostatų nebeliko.

¹⁸ Ibid, 35 punktas.

¹⁹ Ibid, 36 punktas.

Iki galo nėra aišku, ar tokios krypties atsisakoma, ar tiesiog manoma, jog to nereikėtų numatyti šiame dokumente. Atkreipiame dėmesį, kad tokios programos / modulio egzistavimas galėtų prisidėti prie aktyvumo didinimo ir jaunų žmonių dalyvavimo papildomose veiklose, tai ilgalaikėje perspektyvoje stiprintų Lietuvos žmonių jausmą, kad „Europos Sąjungoje mano balsas svarbus“.

Dėl šios priežasties siūlome atnaujintame Gairių variante tai numatyti. Taip pat siūlytume skirti didesnę svarbą tokiai programai ir numatyti daugiau privalomų valandų – ne mažiau kaip 120 val. praktinės veiklos pagrindinio ir vidurinio ugdymo programose per dvejus metus.

Apibendrinant galima teigti, kad nors Europos Sąjunga eksplicitiškai nėra dažnai įvardijama strateginiuose Lietuvos dokumentuose (išskyrus Lietuvos pažangos strategiją), tačiau yra vartojami kiti – platesni – terminai (pavyzdžiui, Europa, europinis, pasaulis), kurie apima ES ir susijusias aktualias temas. Teoriškai platesnių terminų vartojimas suteikia daugiau laisvės ir galimybių mokytojams, jie gali skirti didesnę dėmesį tuo metu aktualiausių (ar tiesiogiai susijusių su Europos Sąjunga ar platesniu tarptautiniu kontekstu) klausimų nagrinėjimui. Vis dėlto tokiam savarankiškumui būtina tinkamai pasirengti, o „Kurk Lietuvai“ projekto „ES klausimų integracija į švietimo ir ugdymo programas“ įgyvendinimo metu atlikta Lietuvos mokytojų apklausa parodė, kad net 70 proc. mokytojų mano neturintys pakankamai žinių apie ES²⁰. Fokusuotos grupės su mokiniais diskusijoje, kurią organizavo analizės rengėjai, visi grupės dalyviai pritarė teiginiui, kad ES temų pateikimo sėkmė priklauso nuo individualaus mokytojo.

Šią situaciją esmingai praturtina Bendrųjų programų atnaujinimo gairės, kuriose minimos tiek europinės vertybės, tiek konkrečiai Europos Sąjunga. Gairėse numatoma ES aktualijas integruoti į mokomųjų dalykų programas, taip pat apie ES kalbama aprašant ir pilietinę kompetenciją. Šie paminėjimai suteikia pakankamą pagrindą dalykinių programų rengėjams įtraukti ES aktualijas. Vis dėlto atkreiptinas dėmesys, kad ES temos yra viena iš daugelio integracinių temų grupių, todėl svarbu suinteresuotoms šalims aktyviai dalyvauti programų atnaujinimo procese, siekiant, kad ES būtų tinkamai integruota.

Taip pat svarbu pabrėžti, kad daugelyje nagrinėtų dokumentų akcentuojami „aktyvaus veikimo“ ir (ar) „ateities kūrimo“ terminai. Tai yra itin aktualu vertinant pastarojo laikotarpio

20 Belikova, Kristina; Namavičiūtė, Ieva. Inovatyvus mokymas apie ES: mokytojų nuomonės apklausa, 2017. Prieiga per internetą: http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2017/10/info_mokytojai_FINAL.pdf.

„Eurobarometro“ apklausa, kurios rodo, kad nors Lietuvos piliečiai yra labiausiai pasitikintys ES, bet gerokai mažiau respondentų (vos kas trečias) mano, kad jie gali daryti realią įtaką joje.

Nors akivaizdu, kad aktyviam veikimui reikalingų žinių ir gebėjimų trūksta, strateginiu lygmeniu yra įvardytas įsipareigojimas ugdyti šias kompetencijas. Vadinasi, šiuo metu trūksta įrankių, kurie padėtų užtikrinti, kad šie įsipareigojimai būtų įgyvendinti.

1.2. ES TEMŲ INTEGRAVIMAS Į UGDYMO TURINĮ

ES temų integravimo į ugdymą analizė atliekama pasitelkiant prieinamą teorinę medžiagą bei analizuojant praktinį jo realizavimą ugdymo procese. Analizė atliekama keliais pjūviais: 1) įvertinamos šiuo metu egzistuojančios patvirtintos visų pakopų bendrojo ugdymo programos (pradinio, pagrindinio ir vidurinio); 2) pateikiama neformaliojo ugdymo veiklų apžvalga, skirta moksleiviams; 3) atliekama fokusuotos grupės diskusija su mokiniais, kurios metu aptariama ES temų ugdymo praktika mokyklose ir aktualios ES temos; 4) atliekama fokusuotos grupės diskusija su mokytojais, kurios metu aptariama ES temų ugdymo praktika mokyklose, aktualios ES temos bei jų integravimo į skirtingus dalykus bei į skirtingo amžiaus grupėms skirtas programas galimybės.

Analizėje didesnis dėmesys skiriamas pradinio ir pagrindinio ugdymo programų nagrinėjimui, nes vidurinis ugdymas nėra privalomas. Ir nors daugelis mokinių renkasi mokytis pagal vidurinio ugdymo programą, joje mokiniams yra suteikiama gerokai daugiau pasirinkimo laisvės (planuojamame ugdymo turinio atnaujinime pasirinkimo laisvės gali būti dar daugiau), todėl sistemiškai sprendžiant ES temų integravimo klausimą, reikia būtinuosius pagrindus mokiniams suteikti žemesnėse klasėse, o vidurinio ugdymo programose skatinti jų tolesnį gilinimąsi į pasirinktas sritis ir dalykus. Tam gali pasitarnauti Bendrųjų programų atnaujinimo gairėse numatytas tarpdalykinis Darnaus vystymo tikslų, kaip tematinių pagrindų, integravimas. Sprendimas vidurinio ugdymo programose galėtų būti paremtas būtent tuo, t. y. reikėtų ES aktualias temas sieti ne su dalykais, bet patį vidurinį ugdymą keisti ir programą remti tarpdalykinėmis temomis, kurios būtų įvertinamos ir apžvelgiamos visuose (ar daugelyje) dalykuose. Toks sprendimas užtikrintų, kad visi mokiniai, nesvarbu, kokius dalykus jie bepasirinktų, turėtų galimybę baigiamosiose klasėse domėtis ES temomis ir į jas gilintis.

Pradiniame ir pagrindiniame ugdyme analizuotos Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos²¹, Pradinio ugdymo bendroji programa²² (nes pagrindinis ugdymas nėra skaidomas į atskiras dalykines programas) ir Lietuvių kalbos pradinio ugdymo programa²³ (kuri nagrinėjama atskirai, nes yra parengta vėliau nei bendroji), pagrindinio ugdymo dalykinės programos (dorinio ugdymo²⁴, kalbinio ugdymo²⁵, lietuvių kalbos ir literatūros²⁶, matematikos²⁷, gamtamokslinio ugdymo²⁸, socialinio ugdymo²⁹, meninio ugdymo³⁰, informacinių technologijų³¹, technologijų³², kūno kultūros³³ ir bendrųjų kompetencijų ir gyvenimo įgūdžių ugdymo³⁴), pagrindinio ugdymo integruojamosios programos (etninės kultūros³⁵ ir pasipriešinimo istorijos³⁶)

21 Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas Nr. ISAK-2433 „Dėl Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.326307/asr>.

22 Pradinio ugdymo bendroji programa, 2008. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/1_pradinio%20ugdymo%20bendroji%20programa.pdf.

23 Lietuvių kalbos pradinio ugdymo programa, 2016. Prieiga per internetą: <https://sodas.ugdome.lt/metodiniai-dokumentai/atsisiusti/6405/44675b20-2c06-4ae0-a71e-b080bf3b96ba>.

24 Dorinio ugdymo programa (pagrindinis), 2008. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/2_Dorinis_ugdymas.pdf.

25 Kalbinio ugdymo programa (pagrindinis), 2008. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/3_Kalbos.pdf.

26 Lietuvių kalbos ir literatūros pagrindinio ugdymo bendroji programa, 2016. Prieiga per internetą: https://duomenys.ugdome.lt/saugykla/Bendrosios_programos/Pagrindinis_ugdymas/Lietuviu-k-ir-lit-pagrindinio-ugdymo-bendroji-programa.pdf.

27 Matematikos programa (pagrindinis), 2008. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/4_Matematika.pdf.

28 Gamtamokslinio ugdymo programa (pagrindinis), 2008. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/5_Gamtamokslinis-ugdymas.pdf.

29 Socialinio ugdymo programa (pagrindinis), 2008. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/6_Socialinis-ugdymas.pdf.

30 Meninio ugdymo programa (pagrindinis), 2008. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/7_Meninis_ugdymas.pdf.

31 Informacinių technologijų programa (pagrindinis), 2008. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/8_Informacines_tehnologijos.pdf.

32 Technologijų programa (pagrindinis), 2008. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/9_Tehnologijos.pdf.

33 Kūno kultūros programa (pagrindinis), 2008. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/10_Kuno_kultura.pdf.

34 Bendrųjų kompetencijų ir gyvenimo įgūdžių programa, 2008. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/11_Bendruju_kompetenciju_.pdf.

35 Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa, 2012. Prieiga per internetą: <https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/etnine-kultura/EK%20programa%20Pagrindinis%20ug%20zin120412.pdf>.

36 Pasipriešinimo istorijos programa, 2011. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/etnine-kultura/Pasipriesinimo_istorijos_programa_08_22.pdf.

bei bendros integruojamosios programos (sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai³⁷ ir žmogaus saugos³⁸).

PRADINIS UGDYMAS

Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose Europos Sąjunga nėra minima, dukart kontekstualiai prasmingai šiai analizei pavartojamas žodis „pasaulis“ ir vieną kartą „Europa“. „Pasaulis“ minimas dviejuose iš keturių principų, kuriais remiantis buvo rengta bendroji programa: „aktualumo visuomenei ir mokiniui. <...> Ugdymo turinys skatina mokinius permąstyti savo šalies ir pasaulio kultūros paveldo įvairovę, žmogiškąsias vertybes, jų išsaugojimo ir puoselėjimo būtinybę, ugdo pagarbą savo šalies kultūrai ir tolerantišką požiūrį į fizinius, religinius, socialinius, kultūrinius žmonių skirtumus. Jis padeda mokiniui tapti mąstančiu, aktyviu, kūrybingu visuomenės nariu, pasirengusiu mokytis visą gyvenimą, tobulėti pačiam ir prisidėti prie visuomenės tobulinimo“³⁹ ir „darnaus vystymosi. <...> Pabrėžiama gamtinės aplinkos, kultūros, socialinio ir ekonominio visuomenės gyvenimo tarpusavio priklausomybė, į ateities perspektyvą orientuotas kūrybiškas mąstymas, aktyvus kiekvieno asmens dalyvavimas kuriant kokybišką gyvenimą sau ir ateities kartoms. Pagrindinės darnaus vystymosi temos: kultūrų, biologinė ir kraštovaizdžio įvairovė, atsakomybė už aplinkos išsaugojimą vietos ir pasaulio mastu, taika ir konfliktai, pilietiškumas, skurdo mažinimas, klimato kaita, demokratija, teisingumas, sveikata, lyčių lygybė ir kt. <...>“⁴⁰.

Atkreiptinas dėmesys, kad abiejuose principuose įvardijama labai daug temų, kurios yra artimos ar net tapačios temoms, susijusioms su Europos Sąjunga, bet pati ES nėra minima. Prie laukiamų rezultatų dar kartą yra akcentuojamas aktyvus veikimas europinėje plotmėje: „aktyvus – dalyvauja bendruomenės gyvenime, prisideda prie Lietuvos, Europos ir pasaulio kultūros ir gamtinės aplinkos puoselėjimo, socialinės ir ekonominės gerovės kūrimo“⁴¹.

37 Sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai programa, 2016. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/etnine-kultura/Pasipriesinimo_istorijos_programa_08_22.pdf.

38 Žmogaus saugos bendroji programa, 2012. Prieiga per internetą: <https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/vidurinis-ugdymas/ZMOGAUS%20SAUGOS%20%20BENDROJI%20PROGRAMA.pdf>.

39 Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos, 11.1 papunktis. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.326307/asr>.

40 Ibid, 11.4 papunktis.

41 Ibid, 13.4 papunktis.

Pradinio ugdymo bendrojoje programoje nurodoma, kad 3–4 klasėse „elementariai susipažįstama su kaimyninėmis šalimis, Europos Sąjunga, išsiaiškina, kad šalis (valstybės) yra tarpusavyje susijusios – joms tenka keistis žaliavomis, prekėmis ir idėjomis. Ugdoma nuostata branginti savo buvimo vietą – namus, gimtinę, Tėvynę – kaip dvasinio stabilumo garantą“⁴². Kas yra elementarus susipažinimas su Europos Sąjunga, programoje nėra detalizuojama, tad mokytojui tenka pačiam nuspręsti (arba labiau tikėtina – pasikliauti šiuo klausimu vadovėliu), kiek ir kokios informacijos mokiniams suteikti. Abejonių kelia ir antroji citatos dalis dėl nuostatų ugdymo – kyla klausimas, kodėl šalia namų, gimtinės ir Tėvynės niekaip neįsivaizduoja europinė dimensija.

Pradinio ugdymo programoje taip pat numatyta, kad mokiniai susipažins su pasaulio šalimis, Europos miestais ir sostinėmis, Europos tautų tradicine muzika, pasaulio dailės, meno kūriniais bei meno paveldu.

Lietuvių kalbos pradinio ugdymo programoje numatoma, kad mokiniai susipažins „su aktualiais tradicinės ir moderniosios Lietuvos ir pasaulio kultūros kontekstais“⁴³. Programoje taip pat numatoma skaityti pasaulinės literatūros klasikos kūrinius. Apie europinį kontekstą programoje nekalbama. Integruojamose programose aktualūs analizei terminai neminimi.

Apibendrinant pradinio ugdymo programų analizę atkreiptinas dėmesys, kad nepaisant to, jog bendrojoje pradinio ugdymo programoje yra minima „Europos Sąjunga“, neaišku, kas yra „elementarus susipažinimas“, todėl atnaujinant ugdymo programas vertėtų trumpai tai aprašyti. Taip pat pastebėtina, kad pradinio ugdymo programose yra labai daug su ES susijusių temų, kurios gali būti naudojamos mokymuisi apie Europos Sąjungą. Lietuvos mokyklose yra įvairių tai rodančių pavyzdžių⁴⁴, bet pasigendama sisteminės prieigos.

42 Pradinio ugdymo bendroji programa, 22.7.2.3 papunktis. Prieiga per internetą:

https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/1_pradinio%20ugdymo%20bendroji%20programa.pdf.

43 Lietuvių kalbos pradinio ugdymo programa, 171.7.1.3 papunktis. Prieiga per internetą: <https://sodas.ugdome.lt/metodiniai-dokumentai/atsisiusti/6405/44675b20-2c06-4ae0-a71e-b080bf3b96ba>.

44 Kaišiadorių pradinukai rūšiuoja: <https://www.lrytas.lt/video/zinios/gyvenimo-budas/2017/02/12/news/kaisiadoriu-pradinukai-parode-pavyzdi-rusiuoja-visas-atliekas-338085/embed/> ar Šilutės pradinukai susipažįsta su Europa: http://www.silutesnaujienos.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=2392:pradinukai-paino-europos-sjung-&catid=80:jaunimo-banga&Itemid=135.

PAGRINDINIS UGDYMAS

Vienas iš pagrindinių ugdymui aktualių dokumentų jau yra aptartas prie pradinio ugdymo analizės pradžios – „Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos“. Toliau bus nagrinėjamos pagrindiniam ugdymui aktualios dalykinės ir integruojamosios programos. Kadangi informacinių technologijų, technologijų, kūno kultūros, pasipriešinimo istorijos ir sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai programose aktualūs terminai nėra minimi, šios programos atskirai nebus aptariamoms.

Dorinio ugdymo programoje ES tiesiogiai minima vieną kartą, aprašant 9–10 klasių turinio apimtį prie socialinių santykių teminio bloko: „iš kur kyla tautiniai, rasiniai, religiniai skirtumai? ar esu tolerantiškas? ar kyla problemų mūsų visuomenėje dėl tautinių, rasinių ar religinių skirtumų? Tautinė bendruomenė Europos Sąjungos sudėtyje: imigracija ir emigracija, jų priežastys ir mano požiūris į šiuos procesus“⁴⁵. Būtent socialinių santykių prizmė, kuri sudaro vieną iš dorinio ugdymo kertinių ramsčių, yra ypač tinkama Europos Sąjungos temoms nagrinėti. Bendrųjų kompetencijų ir gyvenimo įgūdžių programoje siekiama formuoti „priklausymo gimtajai kultūrinei bendruomenei – etninei, tautinei, europinei – jausmą“⁴⁶.

Kalbinio ugdymo ir lietuvių kalbos ir literatūros ugdymo programose yra minimos europinės (ar Europos) kultūros tradicijos. Žinoma, šių dalykų programose numatyta supažindinti su įvairiais pasaulio literatūros rašytojais, bet didesnio dėmesio europinei dimensijai neskiriama.

Meninio ugdymo programoje, priešingai, europinė dimensija yra nuosekliai išryškinama. Daug kartų prie įvairių meno rūšių pabrėžiama „Lietuvos, Europos ir pasaulio“ pavyzdžiai. Nors tiesiogiai Europos Sąjunga neminima, bet nuolatinis europinės dimensijos kartojimas ir akcentavimas turėtų atkreipti mokytojų dėmesį.

Etninės kultūros programoje europinė dimensija yra nurodoma keliskart. Visais atvejais ji figūruoja kaip subjektas, su kuriuo galima lyginti Lietuvos tradicijas (pavyzdžiui, tautinį kostiumą su kitų Europos šalių kostiumais).

Gamtamokslinio ugdymo programoje nėra minima nei ES, nei Europa. Kelis kartus vartojamas terminas „pasaulis“, kuriame galima būtų atrasti ir europinę dimensiją. O matematikos

⁴⁵ Dorinio ugdymo programa (pagrindinis), 8.5.2.3 papunktis. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/2_Dorinis_ugdymas.pdf.

⁴⁶ Bendrųjų kompetencijų ir gyvenimo įgūdžių programa, 22.1 papunktis. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/11_Bendruju_kompetenciju_.pdf.

programoje ES yra minima, bet tai atrodo labiau atsitiktinis nei pagrįstas sprendimas: „Kadangi esame Europos Sąjungos nariai, mokinius būtų pravartu supažindinti su kitose šalyse vartojamais matavimo vienetais“⁴⁷. Panašiai nereikšmingai ES yra minima ir Žmogaus saugos programoje aprašant transporto sukeliama traumatizmą Lietuvoje ir pasaulyje (ar Europos Sąjungoje).

Be abejo, daugiausia dėmesio ES ir susijusioms temoms yra skiriama socialinio ugdymo programoje, kurią pagrindiniame ugdyme sudaro istorija (nuo 5 klasės), geografija (nuo 6 klasės, 5-oje klasėje yra kursas „Gamta ir žmogus“), pilietiškumas (nuo 9 klasės), verslumas ir ekonomika (nuo 9 klasės) bei psichologija (nuo 9 klasės). Ši programa verta kiek išsamesnio aptarimo.

Daugelis socialinio ugdymo programoje įvardytų uždavinių yra tinkami integruoti ES temas. Tarp jų galima paminėti: „suprasti demokratinės visuomenės ir valstybės prigimtį, jos gyvavimo principus ir normas, istorinę Lietuvos, Europos ir pasaulio raidą <...> suvokia ir kritiškai vertina dabartiniame pasaulyje vykstančius politinius, socialinius, ekonominius, kultūrinius ir gamtinius reiškinius bei procesus; analizuoja <...> aktualias visuomenės gyvenimo problemas, vertina jas ir, kiek leidžia galimybės, bando spręsti <...> jaučia pagarbą savo ir kitų tautų tradicijoms, gamtos ir kultūros paveldui <...> veiklą grindžia darnaus vystymosi principais, humanizmo ir demokratijos vertybėmis, savitarpio supratimu, tarimosi ir susitarimo dvasia“⁴⁸.

Istorijos dalyje Europos Sąjungos temos atsiranda jau 5–6 klasėse, nes mokiniai nagrinėja Europos vienijimosi priežastis ir aplinkybes. Taip pat diskutuoja apie technikos ir mokslo laimėjimus bei šiuolaikines europiečių problemas. Išsamiau istorijos dalyje prie ES grįžtama 9–10 klasėse, kai stengiamasi „atskleisti Europos vienijimosi siekius ir problemas“⁴⁹. Šiose klasėse mokiniai taip pat „susipažįsta su ekonomine, karine ir politine Europos integracija <...> Lietuvos integracija į Vakarų politines, karines ir ekonomines struktūras“⁵⁰.

Geografijos dalyje 7–8 klasėse mokiniai susipažįsta su žemynais ir regionais, taip pat su įvairiais Europos regionais bei „mokosi nurodyti ir vertinti svarbiausias Europos Sąjungoje kylančias socialines ir ekonomines problemas“⁵¹.

47 Matematikos programa (pagrindinis), 4.5.5 papunktis. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/4_Matematika.pdf.

48 Socialinio ugdymo programa (pagrindinis), 3 punktas. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/6_Socialinis-ugdymas.pdf.

49 Ibid, 1.58 papunktis.

50 Ibid, 8.5.2.3 papunktis.

51 Ibid, 9.4.2.3 papunktis.

9–10 klasės geografijos kurse mokomasi apie klimatą. Daug dėmesio skiriama socialinės geografijos temoms, kurios yra puikus pagrindas integruoti ES temas bei aktualijas, tokias kaip gyventojų skaičius ir natūralus judėjimas, kultūrų ir religijų geografija, urbanizacija, politinė geografija, pramonės įtaka aplinkai ir pan.

Pilietiškumas 5–8 klasėse yra integruojamas į kitus mokomuosius dalykus. Jų sąsajos su ES temomis jau yra apžvelgtos. 9–10 klasės pilietiškumo kurse tiesiogiai Europos Sąjunga yra minima vieną kartą kalbant apie pagrindinius Europos Sąjungos teisinės sistemos bruožus. Šio kurso programoje yra daugybė aktualių temų, susijusių su demokratinėmis vertybėmis, institucijomis, valstybės ir politinio proceso veikimu, kuriose tiesiogiai nėra minima ES. Ypač gerai pilietiškumo dalyko aktualumas atskleidžiamas mokinių pasiekimų, ugdymo gairių, turinio apimties ir vertinimo 9–10 klasėse aprašyme: „Šiame amžiaus tarpsnyje auga mokinių gebėjimas nagrinėti abstrakčius ir sudėtingus socialinio gyvenimo aspektus. Spręsdami socialines, politines ir kitas problemas, mokiniai nagrinėja įvairias hipotetines galimybes, geba rasti kūrybiškų būdų problemoms spręsti. Mokiniai nuo abstraktaus teorinio svarstymo gali pereiti prie konkrečių gyvenimiškų situacijų svarstymo. Pavyzdžiui, reikšti konstruktyvią nuomonę politinio gyvenimo klausimais mokinyms pajėgia tik tada, kai suvokia galimus teorinius idealius valdžios veiksmus, lygindamas su esama politine situacija. Remiantis šio amžiaus tarpsnio ypatumais, siūloma analizuoti demokratijos ir pilietines vertybes, jų raišką aplinkoje, tyrinėti įvairias socialines, politines ir kitas problemas, kylančias klasėje, mokyklos ir vietos bendruomenėse, Lietuvoje ir pasaulyje, ieškoti šių problemų sprendimo būdų.

Labai svarbu, kad mokiniai ne tik konstruktyviai mąstyty, bet ir veiktų, todėl siekiama, kad jie ugdytųsi pilietinės ir visuomeninės veiklos gebėjimus, kad teoriją paverstų praktika ir taip realiai prisidėtų prie mokyklos ir vietos bendruomenių tradicijų puoselėjimo, kūrimo ir joje kylančių problemų sprendimo.

Gebėjimas konstruktyviai samprotauti ir veikti bendruomenėje daro įtaką jaunuolių požiūriui į įvairius gyvenimo reiškinius ir jų pačių socializaciją⁵².

Toks ugdymo turinio aprašymas turėtų būti itin palankus aktyvių mokymo(si) metodų naudojimui, simuliacijų organizavimui ir t. t., bet fokusuotos diskusijos metu tokius metodus

⁵² Ibid, 10.5 papunktis.

mokiniai buvo labiau linkę minėti kaip retus arba labai retus (dažniausiai patiriamus popamokinio ugdymo projektuose, iniciatyvose).

Apibendrinant pagrindinio ugdymo programų apžvalgą galima teigti, kad ir čia Europos Sąjunga yra minima pakankamai retai, nors lyginant su pradinio ugdymo programa – dažniau. Vis dėlto pagrindinio ugdymo dalykų programose galima rasti labai daug tinkamų temų, į kurias galėtų būti integruojamos ES temos, kurias, jas pateikiant aktyviais, įtraukiais ir mokinius įgalinančiais ugdymo metodais, suteiktų būtinų žinių ir reikalingų gebėjimų.

ES KLAUSIMŲ ĮTRAUKIMAS Į OFICIALIUS ŽINIŲ PATIKRINIMUS

Pristačius „Kurk Lietuvai“ projekto „ES klausimų integracija į švietimo ir ugdymo programas“ rekomendacijas, Nacionalinis egzaminų centras (dabar Nacionalinės švietimo agentūros dalis) pastaruosius dvejus metus su ES susijusius klausimus įtraukia į valstybinius brandos egzaminus bei pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimą (PUPP). 2018 m. istorijos valstybiniame egzamine buvo du su ES susiję klausimai⁵³, geografijos egzamine vienas⁵⁴ ir vienas užsienio kalbos rašymo užduotyje⁵⁵; 2019 m. istorijos valstybiniame egzamine buvo vienas klausimas⁵⁶, o geografijos egzamine du⁵⁷. Su ES susiję klausimai taip pat pradėti traukti į PUPP socialinių mokslų srityje.

Analizės rengėjai vertina šią praktiką teigiamai ir siūlo ją tęsti. Atkreiptinas dėmesys, kad įtraukiami klausimai yra paremti faktinėmis žiniomis, ir tai turėtų būti tobulinama, leidžiant įvertinti aukštesnius mąstymo gebėjimus, bet kartu suprantant, kad ši problema nėra išimtinai susijusi su ES temomis – ji yra bendra vertinimo sistemos išdava. Pirminio analizės pristatymo renginyje dalyvavę atsakingi atstovai patikino, kad ši praktika ir toliau bus tęsiama.

53 23 ir 25 klausimai: https://www.nec.lt/failai/7493_2018_VBE-IST-PG-web.pdf.

54 25 klausimas: https://www.nec.lt/failai/7501_2018_GEO-VBE-PG.pdf.

55 Rašymo užduotis: https://www.nec.lt/failai/7408_2018_EN_VBE_I.pdf.

56 25 klausimas: https://www.nec.lt/failai/8140_2019_VBE-IST-PG-web.pdf.

57 21 ir 22 klausimai: https://www.nec.lt/failai/8152_2019_GEO-VBE-PG-web.pdf.

1.3. MOKINIŲ IR MOKYTOJŲ FOKUSUOTŲ GRUPIŲ APTARIMAS

Siekiant patikrinti dalį hipotezių ir įžvalgų, atsiradusių iš teorinės situacijos analizės, buvo nuspręsta surengti dvi fokusuotų grupių diskusijas, atskirai su mokiniais ir mokytojais. Kiekvienoje diskusijoje dalyvavo daugiau kaip po 10 dalyvių.

Mokinių fokusuotos grupės diskusijoje buvo aptariama mokinių ankstesnė ar dabartinė skirtingų dalykų mokymosi praktika mokykloje, diskutuota apie jiems aktualiausias ir įdomiausias temas, aiškintasi, kurios ES temos mokykloje yra aptariamose sėkmingiau, kurios mažiau ar išvis praleidžiamos, aptarti siūlymai, kaip būtų galima pagerinti ugdymo ES temomis kokybę.

Mokiniai minėjo atskirus įsimintinus ir labai prasmingus ES temų mokymosi atvejus, bet daugelis pritarė, kad ES temų mokoma gana sausiai, daug dėmesio skiriama faktų įsiminimui ir visai neskiriama dėmesio informacijai ar užduotims, susijusioms su piliečių dalyvavimu (išskyrus neformalias iniciatyvas, kuriose dalis mokinių buvo dalyvavę). Mokiniai norėtų geriau suprasti konkrečią šalies narystės ES naudą, kaip kiekvienas pilietis gali daryti įtaką ES bei kokiomis galimybėmis jie gali pasinaudoti.

Temos, kurios mokiniams pasirodė svarbesnės ar įdomesnės: sprendimų priėmimas Lietuvoje ir ES: Europos Parlamentas, ES Taryba (Ministrų taryba); Europos Komisija, Europos Vadovų Taryba (galios ir veikla); piliečių dalyvavimas priimant ES sprendimus (EK konsultacijos, Europos piliečių iniciatyva, peticija, protestas); lygios galimybės moterims ir vyrams darbo rinkoje; darbo jėgos judėjimas ir garantijos; socialinės garantijos visoje ES; studentų judumas; abipusis diplomų pripažinimas; atsinaujinanti energija; klimato krizė: aplinkos taršos mažinimas, atliekų tvarkymas; tvari miestų aplinka; energiją tausojantys pastatai; darniojo transporto diegimas; klimato kaitos padariniai žemės ūkiui.

Temos, kurios mokiniams pasirodė mažiau svarbios ar įdomios: Europos Komisijos sandara, komisarų skyrimas ir tvirtinimas; ES integracija, plėtra ir regioniškas: Vakarų Balkanų valstybės; ES Rytų kaimyninės šalys; Baltijos jūros regionas; ES dezintegracija: JK, Graikija; populizmo augimas; bendra saugumo ir gynybos politika (BSGP atsiradimo ir raidos istorija, veikimo principas); transatlantinis bendradarbiavimas: JAV vaidmuo užtikrinant Europos saugumą; kova su hibridinėmis grėsmėmis ir atsparumo stiprinimas.

Fokusuotos grupės diskusijos su mokytojais metu dalyviai minėjo daug įvairių nestandartinių ugdymo iniciatyvų, susijusių su ES, ir atkreipė dėmesį, kad jos vyksta dažniausiai tose mokyklose, kuriose atsiranda mokytojas entuziastas. Ugdymo turinyje jie pasigenda aiškesnių

nuorodų ir konkrečių sąsajų su Europos Sąjunga. Dalis mokytojų teigė, kad ugdymo programose nėra numatyta valandų ES temų integravimui.

„Kurk Lietuvai“ projekto „ES klausimų integracija į švietimo ir ugdymo programas“ įgyvendinimo metu atlikta Lietuvos mokytojų apklausa parodė, kad net 70 proc. mokytojų mano neturintys pakankamai žinių apie ES⁵⁸, fokusuotos grupės diskusijoje dalyvavę mokytojai iš dalies pritarė šiam teiginiui. Mokytojai ir patys ne visada žino ne tik ES struktūrose esančius atstovus, bet ir Lietuvos Seimo komitetų sudėtį, frakcijas ir t. t. Ypač mokytojams trūksta žinių apie piliečių teisėkūros iniciatyvą (yra tik girdėję apie tai), Lietuvos vaidmenį, pozicijas ir naudą dalyvaujant ES, Europos Sąjungos Teisingumo Teismą, Europos Parlamento „virtuvę“ ir pan.

ES temų integravimas iškelia naujas temas mokykloje, apie kurias iki šiol nebūdavo kalbama arba joms būdavo skiriamas itin menkas dėmesys, pavyzdžiui, lyčių lygybės temą ir pan. Šiomis (sąlyginai naujomis) temomis mokytojų žinios taip pat galėtų būti geresnės. Kadangi ES temos neišvengiamai susijusios su aktualijomis, mokytojai labai džiaugiasi įvairiomis profesinio tobulėjimo galimybėmis (pavyzdžiui, MEPA seminarai) ir mano, kad mokytojams turėtų būti pasiūlyta daugiau galimybių tobulinti savo kompetencijas su ES susijusiomis temomis.

Mokytojai atkreipė dėmesį ir į tai, kad labai verta ir prasminga į ES temų mokymą įtraukti įvairius socialinius partnerius, nevyriausybinės organizacijas ar institucijas, dirbančias susijusiose srityse. Jų manymu, būtų puiku, jei ir išrinkti Europos Parlamento nariai skirtų daugiau dėmesio EP viešinimui Lietuvoje, taip pat ir mokyklose. Mokytojai pastebėjo, kad įvairių organizacijų įtraukimas didina mokinių norą mokytis ir aktyviai dalyvauti veiklose, pavyzdžiui, mokiniai organizuoja akciją, kurios metu savo Tarybos nariams primena apie tai, kad šiandien yra Europos diena, ir t. t.

1.4. KITOS ŠVIETIMO APIE ES INICIATYVOS

Kaip jau minėta anksčiau, ugdymo programų atnaujinimo tendencija yra suteikti daugiau galimybių mokykloms pačioms spręsti dėl dalies ugdymo turinio (numatoma, kad 70 proc. turinio būtų aprašyta taip, kaip yra dabar, o iki 30 proc. turinio mokykla galėtų formuoti pati). Žinoma, pagrindinės ES temos turėtų būti integruotos į privalomą turinio dalį, tačiau Bendrųjų programų

58 Belikova, Kristina; Namavičiūtė, Ieva. Inovatyvus mokymas apie ES: mokytojų nuomonės apklausa, 2017. Prieiga per internetą: http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2017/10/info_mokytojai_FINAL.pdf.

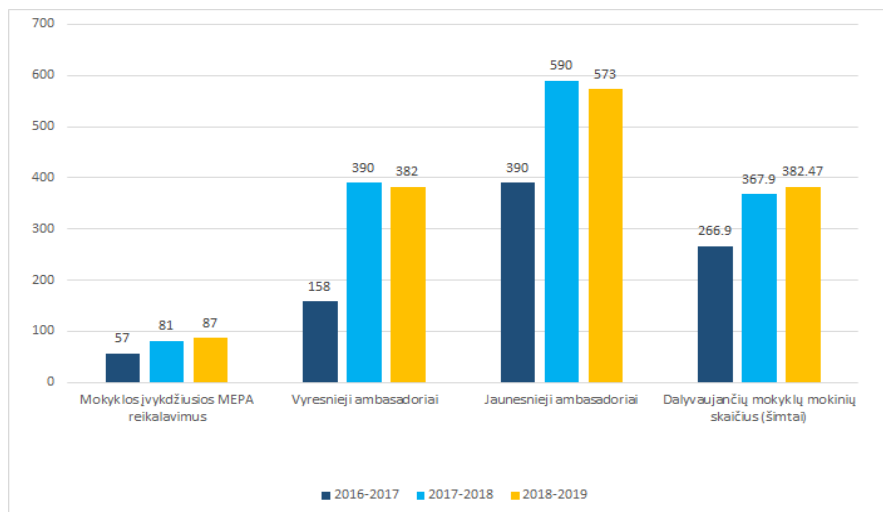
atnaujinimo gairių projekte numatytas didesnis neformaliojo ir formaliojo ugdymo integravimas, įskaitant neformaliojo ugdymo pasiekimus baigiant pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas. Todėl neformaliojo švietimo veiklos, projektai ir iniciatyvos būtų integralios priemonės mokiniams ir mokykloms, suteikiančios daugiau galimybių gilintis, specializuotis, plėtoti kompetencijas ar tiesiog pasitikrinti tai, ką išmoko pamokose.

Dėl šios priežasties trumpai apžvelgiamos didžiausios tęstinės neformaliojo švietimo, susijusio su ES klausimais, veiklos.

Europos Parlamento biuras (EPIB)

EPIB nuo 2016 m. vykdo projektą „Mokyklos – Europos Parlamento ambasadorės“ (MEPA), skirtą gimnazijoms ir profesinio mokymo mokykloms. Viena iš pagrindinių projekto veiklų – pamokų ES klausimais vedimas pagal parengtą mokomąją medžiagą (penkis modulius: „Nuo tautos susirinkimo iki Europos Parlamento“; „Kaip veikia ES. Politikos sritys, institucijos, sprendimų priėmimas“; „Europos Sąjungos vertybės“; „Euras – bendroji Europos valiuta“; „Europos ateities vizija“, bei projekto praktinio mokymo medžiagą (pratybų sąsiuvinį), o paskutiniaisiais mokslo metais projekte dalyvaujančioms mokykloms papildomai buvo pateikta nauja mokomoji medžiaga „Europa mokykloje. Aktyviojo mokymo apie ES pamokos“, kurią sudaro keturi moduliai, skirti 14–18 m. amžiaus jaunų žmonių domėjimuisi skatinti, jų žinioms ir suvokimui plėtoti, padėti formuoti(s) jų nuostatomis ir aktyvaus dalyvavimo įgūdžiams stiprinti.

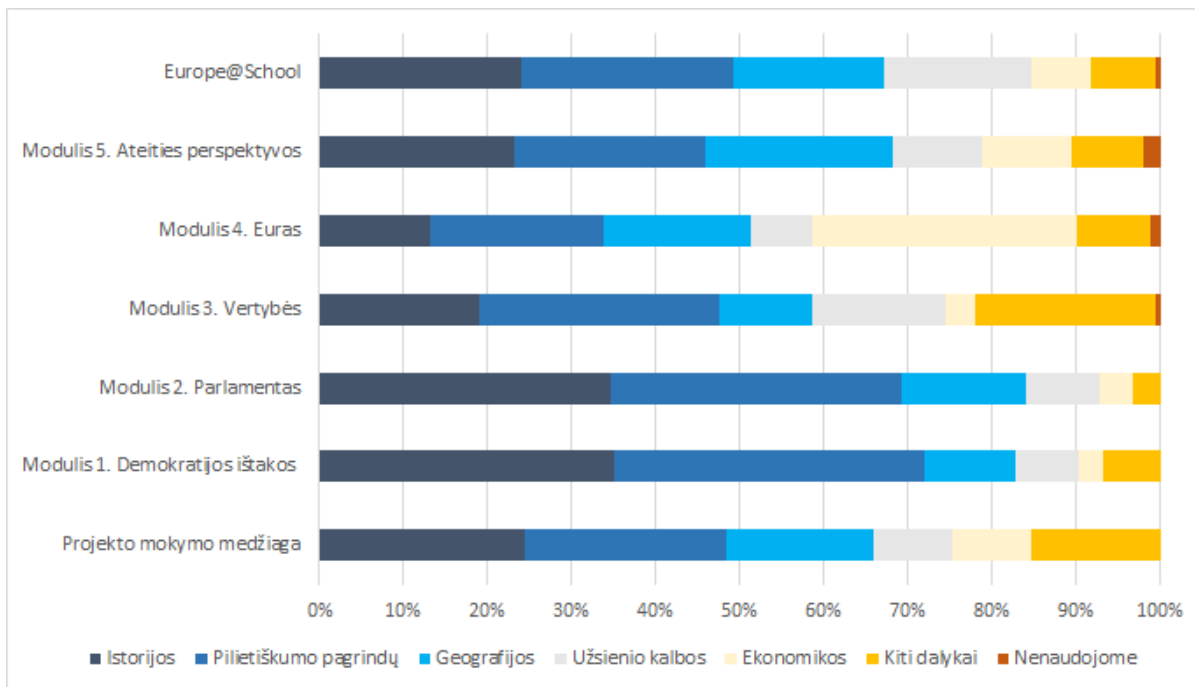
Lyginant su pirmaisiais MEPA projekto metais, 2017–2019 m. projekte dalyvavo gerokai daugiau mokyklų, mokytojų (vyresniųjų ambasadorių) ir mokinių (jaunesniųjų ambasadorių).

I lentelė. MEPA projekto dalyvių pokytis

Pastaraisiais mokslo metais pravesta daugiau pamokų nei ankstesniais metais: surengtos 3 936 pamokos apie ES, kuriose iš viso dalyvavo 72 295 mokiniai (2017–2018 m. – 3 421 pamoka ir 58 612 mokinių, o 2016–2017 m. – 1 480 pamokų ir 40 500 mokinių).

2018–2019 m. projekto mokomoji medžiaga dažniausiai naudota gimnazinėse klasėse, ypač 10 ir 9, rečiau – žemesnėse pagrindinio ugdymo klasėse. Medžiaga daugiausia naudota pilietiškumo pagrindų ir istorijos pamokose, išskyrus 4 modulį, kuris naudotas ekonomikos pamokose. Geografijos ir užsienio kalbų pamokose medžiaga naudota gerokai rečiau.

2 lentelė. 2018–2019 m. mokomosios medžiagos naudojimas skirtingų dalykų pamokose

Projekto dalyviai – mokytojai ir mokiniai – MEPA veiklas vertino labai teigiamai. Jų nuomone, informatyvios ir patrauklios pamokos apie ES leido sužinoti ar pagilinti savo žinias apie ES, EP ir rinkimus, balsavimo svarbą (kai kurie mokiniai nurodė kaip svarbų pamokų išskirtinumą tai, kad jos buvo integruotos, naudoti naujoviški mokymo metodai). Daugelis mokytojų pabrėžė seminarų ir mokomosios medžiagos naudingumą bei patrauklumą, itin palankiai vertino mokymo modulius – kaip tinkamai parengtus ir informatyvius, pritaikytus mokytojo darbui ir skirtingiems dalykams, pateikiamos informacijos aiškumą ir siūlomos metodikos patrauklumą, pritaikymą skirtingų gebėjimų mokinių grupėms. Kai kurie dalyviai atkreipė dėmesį į tai, jog projektas labiau sudomino ir įtraukė jaunesnius moksleivius, siūlyta pritaikyti metodinę medžiagą skirtingoms amžiaus grupėms. Šiuo metu svarstomas klausimas dėl tolesnio MEPA veiklų įgyvendinimo.

MEPA projektas yra viena iš nedaugelio švietimo apie ES veiklų, kurioje integruoti nuosekliam ugdymui svarbūs elementai: (1) organizuojamas tęstinis integruotas formalusis ir neformalusis ugdymas (parengta išsami mokymo medžiaga, pritaikyta įvairiems dalykams ir skirtingo lygio mokiniams; ES klausimai nagrinėjami įvairių dalykų pamokose, rengiami neformalus Europos dienos, teminiai ir kiti renginiai mokyklos ir vietos bendruomenėms); (2) mokytojams organizuojami seminarai, kuriuose jie gali išplėsti ir pagilinti savo žinias aktualiais ES klausimais (kvalifikacijos kėlimas); (3) mokiniai aktyviai įtraukiami į projekto veiklų įgyvendinimą (veda pamokas kitiems mokiniams, skaito paskaitas-diskusijas vietos bendruomenei, organizuoja renginius ir kt.); (4) sudaroma galimybė mokykloms konkuruoti (geriausiai įvertintų mokyklų atstovai (mokiniai ir mokytojai) apdovanojami pažintine kelione į Strasbūrą. Vis dėlto ilgalaikėje perspektyvoje neužtikrinamas MEPA projekto, finansuojamo Europos Parlamento lėšomis, tęstinumas ir plėtra. Šis projektas yra skirtas gimnazijų mokiniams ir profesinių mokyklų studentams, todėl neįtraukiami žemesnių ugdymo pakopų (pradinio ir pagrindinio ugdymo) mokiniai. Nors nuo 2016 m. projekte dalyvaujančių mokyklų skaičius auga, dalis jų dalyvauja daugiau nei vienus metus. Kadangi projektą įgyvendina Europos Parlamento biuras Lietuvoje, mokomojoje medžiagoje mažiau atspindėtos Lietuvos dalyvavimo ES aktualijos.

EPIB organizuoja Europos Parlamento vaidmenų žaidimą „Balsuojam!“, skirtą vyresniems nei 16 metų moksleiviams, studentams ir suaugusiems. Žaidimo tikslas – pristatyti Europos Parlamento darbo principus ne tik teoriškai, bet ir praktiškai, leisti dalyviams pajusti politinių derybų ir interesų derinimo skonį, ugdyti daugiašalių derybų gebėjimus. Atstovaudami skirtingoms politinėms grupėms ir šalims, dalyviai turi rasti sprendimus aktualiais klausimais (pavyzdžiui, dėl išmokų ūkininkams, mėsos vartojimo, darbo laiko ribojimo, elektroninių cigarečių reglamentavimo ir kt.). Žaidimas padeda jaunuoliams suprasti, kaip Europos Sąjungoje yra derinami skirtingų grupių interesai. 2016–2019 m. buvo organizuota 60 žaidimo sesijų visoje Lietuvoje, kuriose dalyvavo daugiau kaip 1 700 dalyvių iš daugiau kaip 40 gimnazijų, profesinių mokyklų ir kolegijų.

Nuo 2009 m. EPIB Lietuvoje įgyvendina tarptautinį projektą „Euroscola“, pagal kurį bendrojo lavinimo mokyklose organizuoja konkursus (viktoriais) apie ES istoriją, institucijas, sprendimus bei ES valstybes, jų istoriją, kultūrą, geografiją ir literatūrą. Kasmet nacionaliniu mastu vykdomuose atrankiniuose konkursuose dalyvauja 50–70 mokyklų, t. y. apie 500–700 mokinių. Nugalėtojai apdovanojami pažintine kelione į „Euroscola“ dienas EP būstinėje Strasbūre.

Kasmet iš Lietuvos į Strasbūrą vyksta nuo 10 iki 15 laimėtojų grupių (t. y. 240–360 moksleivių) iš 20–30 gimnazijų. Strasbūre jie susitinka su bendraamžiais iš kitų ES šalių ir dalyvauja jaunimo debatuose ir balsavime ES klausimais, simuliuodami realaus EP darbą. Debatai vyksta anglų ir prancūzų kalbomis, o juose dalyvauja per 500 moksleivių iš ES valstybių narių ir kandidačių. Programos tikslas yra supažindinti jaunimą su EP darbu, skatinti domėjimąsi ES vykstančiais procesais ir pateikti gilesnį Europos, kaip visumos, vaizdą.

EK atstovybė Lietuvoje

EK atstovybė Lietuvoje nuo 2015 m. kasmet rengia Eurodebatų turnyrą Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams. Eurodebatai organizuojami dviem lygmenimis: vietos (miesto debatai) ir nacionaliniu (pusfinalis ir finalas). Į veiklas aktyviai įtraukiami įvairūs partneriai: žymūs Lietuvos veikėjai, vietos politikai ir paklausios tarp jaunų žmonių įmonės, komunikacijos ir viešojo kalbėjimo ekspertai, žiniasklaidos priemonės ir žurnalistai. Renginiuose diskutuojamos aktualios ES temos, tokios kaip „Mano miestas atviras visiems“ (imigracijos politika), „Keisti pasaulį galiu neišeidamas iš namų“ (skaitmeninė rinka), „Kaip jaunimas gali suvienyti Europą“, „Kaip nepasiklysti melagingų naujienų pasaulyje“, „Kaip balsuosiu ne tik kojomis, bet ir galva“. 2019 m. atliktos dalyvių apklausos duomenimis, 80 proc. apklaustųjų teigė, kad po dalyvavimo projekte jų nuomonė apie ES pagerėjo.

EK atstovybė nuo 2010 m. rengia žinių apie ES konkursą „Europos egzaminas“, skirtą bendrojo ugdymo mokykloms, viešoms ir privačioms organizacijoms bei individualiems asmenims. Kasmet konkurse dalyvauja apie 350 Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų. 2017 m. mokyklose egzaminą laikė apie 17 000 moksleivių, internetu dar apie 2000 dalyvių – studentų, įvairių organizacijų darbuotojų ir aktyvių piliečių. 2018 m. savo žinias apie Europos Sąjungą nusprendė patikrinti daugiau kaip 20 000 dalyvių. 2019 m. projekte dalyvavo 374 Lietuvos mokyklos, kuriose raštu Europos egzaminą laikė 9 700, o bandomąjį – 9 500 mokinių. Taip pat egzamine dalyvavo 3 000 asmenų iš organizacijų arba individualiai.

Konkursą sudaro trys etapai: vietos (raštu arba internetu, pastarasis yra organizuojamas dviem lygmenimis – 10–12 klasių mokiniams Europos egzaminas, o 8–9 klasių mokiniams bandomasis Europos egzaminas, pusfinalis (internetu) ir finalas Vilniuje. Europos egzaminą sudaro kelios klausimų grupės: (1) ES veikimas, sprendimų priėmimas, institucijos, istorija, (2) ES piliečių teisės ir galimybės, (3) Įdomybės apie ES nares, (4) ES aktualijos. Užsiregistravusiems

dalyviams iš anksto nurodomi šaltiniai ir suteikiama medžiaga pasiruošti egzaminui, organizuojamos Europos pamokos su žinomais Lietuvos žmonėmis, tokiais kaip Arnoldas Pranckevičius, Andrius Tapinas, Alfredas Bumblauskas, Olegas Šurajevs, Kirilas Glušajevs, Linas Kojala, Unė Kaunaitė, Vygaudas Ušackas ir kt. 2019 m. atlikta mokytojų apklausa rodo itin teigiamą šio konkurso vertinimą, net 96 proc. mokytojų ketina dalyvauti Europos egzamine ir kitais metais.

2012 m. EK atstovybė išleido metodinį rinkinį mokytojams „Pažink Europą“⁵⁹, kuriame yra pateiktos praktinės užduotys ir priemonės penkiomis ES temomis: 1. Kodėl Europos Sąjunga susikūrė? Kodėl ji svarbi šiandien? 2. Kaip veikia Europos Sąjunga? Kaip joje priimami sprendimai? 3. Kaip piliečiai gali dalyvauti ES sprendimų priėmimo procese? 4. Galimybės jaunimui Europos Sąjungoje 5. Kokias galimybes verslui (pradedančiajam) teikia ES. Dalijant šią medžiagą, mokytojams ir su jaunimu dirbantiems asmenims buvo rengiami mokymai. Šiame metodų rinkinyje, skirtame vidurinio ugdymo mokiniams, pasitelkiant praktines užduotis, kuriomis siekiama stiprinti jaunų žmonių išprusimą įvairiomis ES temomis, nuosekliai, paprastai ir patraukliai pristatoma ES istorija, institucinė sandara ir sprendimų priėmimo procesai, galimybės ir nauda. Tačiau šioje medžiagoje nepristatomos nei ES aktualijos, nei Lietuvos dalyvavimo ES klausimai (išskyrus Lietuvos europarlamentarus). Atsižvelgiant į pokyčius, medžiagą reikia atnaujinti. Be to, nežinoma, koku mastu ir kokia apimtimi ši medžiaga yra naudojama bendrojo ugdymo programose.

Jaunimo Europos komanda (JEK) yra jaunų žmonių, galinčių šiuolaikiškai pristatyti ES temas, tinklas, pradėjęs savo veiklą 2010 m. Komandos nariai gali būti 16–29 metų amžiaus studentai arba vyresniųjų klasių mokiniai, jaunimo organizacijų nariai, besidomintys ES veikla ir gebantys savo žinias perteikti kitiems. Jaunimo Europos komandos tikslas – padėti kitiems jauniems žmonėms suprasti ES politiką ir jos įtaką kasdieniam piliečių gyvenimui. Tuo tikslu JEK nariai organizuoja seminarus, pristatymus, diskusijas, žaidimus ir kitokius renginius ES tematika savo mieste ar regione, padeda įgyvendinti tokius projektus kaip „Europrotai“, „Europos egzaminas“, savanoriauja su ES susijusiuose renginiuose; rašo komentarus žiniasklaidai, tinklaraščius, dalijasi informacija socialiniuose tinkluose ir kt.

⁵⁹ Mokymo apie ES metodų rinkinys „Pažink Europą“. Prieiga per internetą: <https://manoeuropa.lt/es-komunikacija/praktiniu-es-komunikacijos-instrumentu-rinkinys/>.

Europos informacijos centras (EIC)

Europos informacijos centras (EIC), administruojamas Europos Parlamento biuro kartu su Europos Komisijos atstovybe Lietuvoje, teikia informaciją apie ES; platina europinių temų leidinius bibliotekoms, informacijos centrams, ugdymo įstaigoms, nevyriausybinėms organizacijoms ir centro lankytojams; organizuoja susitikimus, parodas, konkursus ir kitas veiklas Europos Sąjungos temomis. Pagrindinė EIC veikla – susitikimai ir pristatymai įvairioms grupėms, kurių metu interaktyviomis ir patraukliomis priemonėmis pristatoma ES istorija ir funkcionavimas, aptariamos ES politikos sritys, teikiama nauda ir atveriamos galimybės, ypač jaunimui. Populiariausios užsiėmimų temos: „Jaunimo galimybės“, „ES mano gyvenime“; įvadinis užsiėmimas apie Europos Sąjungą, jos istoriją, simbolius, pagrindines institucijas. Taip pat organizuojamos diskusijos apie jaunimui teikiamas galimybes: „DiscoverEU“, Europos solidarumo korpusą, stažuotes ES institucijose. Organizuojami Europos dienos ir Europos kalbų dienos renginiai. EIC renginiuose 2018 m. dalyvavo moksleivių grupės iš 53 mokyklų (2017 m. – iš 47). Pagal mokinių amžiaus grupes suorganizuoti 27 susitikimai / užsiėmimai pradinukų grupėms, 36 – 5–8 klasių mokiniams, 29 – 9–12 klasių mokiniams (2017 m. atitinkamai 25, 20 ir 25). Didžiausia dalis mokinių, dalyvavusių užsiėmimuose, buvo iš Vilniaus miesto ir rajono mokyklų.

2019 m. didelis dėmesys buvo skiriamas jaunimo kampanijos *#EUandME* komunikavimui, kurio tikslas – padėti jauniems žmonės pasinaudoti ES privalumais ir sužinoti apie visas ES vertybes ir pasiekimus, dėl kurių jų kasdienis gyvenimas yra saugesnis, lengvesnis ir turtingesnis. *#EUandME* siekiama perteikti per žmogaus istorijas, todėl į susitikimus kviečiami žmonės (jauni žmonės – ES institucijų stažuotojai, Europos solidarumo korpuso savanoriai, programos „DiscoverEU“ dalyviai), galintys papasakoti savo *EUandMe* istoriją. Vasarą EIC darbuotojai lankėsi dešimtyje mokyklų už Vilniaus miesto ribų, kur interaktyviais būdais su vaikais kalbėjo apie kultūrų įvairovę, ES vertybes, ekologiją.

Išleistas stalo žaidimas „Eureka“, pritaikytas 1–4, 5–8 ir 9–12 klasių mokiniams, žaidimo tikslas – supažindinti moksleivius su šalių kultūra, istorija, geografija, ES institucijų veikla.

Užsienio reikalų ministerija

Siekdama tvaraus visuomenės palaikymo Lietuvos narystei ES, prie komunikacijos apie ES prisideda ir Užsienio reikalų ministerija (URM).

URM kiekvienais metais įgyvendina „Atgal į mokyklas“ iniciatyvą, kurios metu diplomatai ir kiti valstybės tarnautojai Europos dienos proga veda mokiniams pamokas apie ES, aptaria, kuo mums svarbi narystė šioje organizacijoje, ką reiškia būti ES piliečiu, su moksleiviais diskutuoja aktualiomis ES temomis. Šis projektas nuo 2007 m. vykdomas Europos Sąjungos šalyse, o Lietuvoje vyksta nuo 2013 m. (2015 m. 50 diplomatų aplankė 64 mokyklas, 2016 m. 20 dalyvių – 50 mokyklų, 2017 m. 25 diplomatai – 53 mokyklas, 2018 m. 54 dalyviai – 81 mokyklą, 2019 m. 40 dalyvių aplankė 60 mokyklų 25 Lietuvos savivaldybėse.)

URM didelį dėmesį skiria ES komunikacijai, atliekančiai ir šviečiamąją funkciją. Paminėtinos šios iniciatyvos – Europos dienos proga rengiamos kasmetinės atvirų durų dienos „Institucijos kviečia“ (ekskursijos, interaktyvios pamokos / paskaitos); žaidimas „Europos pasas“ (orientacinio žaidimo metu dalyviai lankosi ambasadose, ministerijose, daugiau sužino apie su ES susijusias institucijas); populiariose Vilniaus miesto erdvėse (2019 m. – Lukiškių aikštėje) rengiamos Europos dienos minėjimo šventės; reguliarios užsienio reikalų ministro diskusijos su mokiniais apie ES ir jos ateitį; įvairūs konkursai ir kt.

Tam, kad moksleiviams ir pedagogams būtų prieinama patikima, suprantamai pateikta informacija apie Lietuvos narystę ES, URM iniciatyva kuriamas portalas www.manoeuropa.lt, su ES ir Lietuva susijusios aktualijos viešinamos socialinio tinklo „Facebook“ paskyroje @manoeuropa.

URM iniciatyva 2019 m. atnaujinamas prieš keletą metų EK atstovybės Lietuvoje pastangomis parengtas mokymo apie ES metodų rinkinys „Pažink Europą“. Metodinės priemonės bus prieinamos internete visiems besidomintiems pedagogams. Rinkinys papildytas naujomis mokymo priemonėmis, susijusiomis su Lietuvos naryste ir ES teikiamomis galimybėmis jaunimui.

URM taip pat skiria dėmesio pedagogų kvalifikacijos ES temomis kėlimui, žinių gilinimui. 2018–2019 m. bendradarbiaujant su įvairių Lietuvos savivaldybių švietimo centrais surengti 9 konsultaciniai susitikimai – mokymai pedagogams. Jų metu paaiškėjo, kad mokytojams ne tik trūksta specifinių žinių apie ES ir jos procesus, bet ir inovatyvių mokymo priemonių, kurios padėtų

lengviau integruoti ES klausimus į mokymo procesą. Konsultacijos buvo naudingos ir atnaujinant mokymo apie ES metodų rinkinį „Pažink Europą“.

Dauguma pirmiau aprašytų projektų – „Euroscola“, Eurodebatai, Europos egzaminas, Europos informacijos centro ir Europos jaunimo komandos rengiami užsiėmimai, taip pat Užsienio reikalų ministerijos iniciatyva „Atgal į mokyklas“ ir kitos veiklos turėtų papildyti formaliojo švietimo apie ES turinį ir ugdymo procesą, o ne pakeisti jį. Be to, nurodytos veiklos yra trumpalaikės, labiau orientuotos į sudominimą ir žinių suteikimą, o ne supratimo gilinimą (išskyrus Eurodebatus) ar juo labiau nuostatų formavimą ir aktyvų dalyvavimą. Taip pat didžioji dalis šių veiklų, išskyrus Europos informacijos centro organizuojamus užsiėmimus pradinių ir pagrindinių klasių mokiniams bei bandomąjį Europos egzaminą, skirtą 8–9 klasių mokiniams, yra skirtos vyresniųjų klasių mokiniams. Šiose priemonėse, išskyrus Užsienio reikalų ministerijos veiklas, daugiau dėmesio skiriama bendriesiems ES klausimams nei Lietuvos dalyvavimui ES politikoje.

Viešoji įstaiga „Europos namai“ nuo 2003 m. įgyvendina projektą „Mokomasis Europos Parlamentas“ (MEP), kurio tikslas – skatinti jaunimo domėjimąsi ES viešojo gyvenimo klausimais, ugdyti jaunuolių europietišką savimonę. Simuliuodami Europos Parlamento darbą ir sprenddami aktualius ES politikos klausimus, dalyviai praktiškai sužino, ką veikia parlamentas, kaip čia priimami sprendimai. MEP veiklose daugiausia dalyvauja Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų vyresniųjų klasių moksleiviai, taip pat aukštųjų mokyklų studentai ir socialinių bei humanitarinių mokslų mokytojai. Priklausomai nuo finansavimo, kasmet rengti pirmininkų mokymai, 7–10 vietos (mokyklos ar miesto) sesijų, 3–5 regioninės sesijos ir nacionalinė sesija, geriausiai dalyviai deleguoti dalyvauti tarptautinėse sesijose. Iš viso MEP veikloje dalyvavo per 7000 jaunų žmonių. 2006 ir 2013 m. suorganizuotos tarptautinės MEP sesijos Vilniuje, kiekvienoje iš jų dalyvavo per 200 dalyvių iš Europos šalių. Pastarasis renginys buvo įtrauktas į Lietuvos pirmininkavimo ES Taryboje (EST) darbotvarkę kaip socialinių partnerių renginys ir LR Prezidentės buvo apdovanotas už indėlį į Lietuvos pirmininkavimą EST. Dėl finansų stokos nuo 2015 m. veiklų įgyvendinama gerokai mažiau (2018 m. organizuotas pirmininkų mokymas, o 2019 m. – vietos sesijos Šiauliuose ir Marijampolėje bei nacionalinė sesija Vilniuje, kurioje buvo svarstyti tokie klausimai, kaip Darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimas ES, branduolinės energetikos saugumas ES kaimynystėje, nepasitikėjimas skiepais ir sumažėjęs pasiskiepijusių

žmonių skaičius Europoje, socialiniai iššūkiai, kylantys dėl robotizacijos ir dirbtinio intelekto plėtros ES, kova su dezinformacija ir ES informacinės aplinkos apsauga).

Politikos stebėsenos tinklo „Žinau, ką renku“ savanoriai, jauni žmonės, 2019 m. prieš rinkimus į Europos Parlamentą surengė 12 debatų tarp kandidatų į Europos Parlamentą skirtinguose Lietuvos miestuose ir miesteliuose (Širvintose, Raseiniuose, Prienuose, Tauragėje, Utenoje, Marijampolėje, Mažeikiuose, Elektrėnuose, Šilutėje, Rokiškyje, Plungėje). Renginiuose dalyvavo 10-ies skirtingų sąrašų atstovai, per 600 dalyvių gyvai ir 20 000 žiūrovų socialinių tinklų transliacijose. Siekdami paskatinti sąmoningą dalyvavimą EP rinkimuose, tinklo savanoriai surengė daugiau kaip 30 neformaliojo švietimo metodais paremtų edukacijų skirtingose Lietuvos mokyklose, kuriose dalyvavo per 1000 jaunuolių. Edukacijas „Tobulas kandidatas“ ir „Aš renku“ sukūrė tinklo savanoriai, todėl jos yra patrauklios ir įtaigios jų bendraamžiams. Užsiėmimuose taip pat naudojami interaktyvūs testai, naudojant *kahoot* aplikaciją. Kartu su šiomis veiklomis tinklo savanoriai socialiniuose tinkluose platino žinutę „Darbdavys esi tu, ar jau susipažinai su kandidatais?“ ir kvietė rinkėjus, ypač balsuosiančius pirmą ir antrą kartą, į darbo pokalbį – debatus.

2013 m. EK atstovybės Lietuvoje užsakymu buvo atnaujintas 2005 ir 2011 m. išleistas stalo žaidimas „EurOpa“, skirtas asmenims nuo 16 metų amžiaus. Žaidimas išplatintas bendrojo lavinimo mokykloms, kitoms švietimo ir jaunimo organizacijoms (tiražas 1 200 egz.). Ši priemonė sudaro galimybę keliaujant po Europą susipažinti su ES šalių kultūra, o stojant į universitetą – patikrinti žinias apie Europos Sąjungą. Žaidimo azartą sustiprina likimo kortelės, žaidėjų tarpusavio komunikacija ir konkurencija bei finansiniai ištekliai.

Europos jaunimo parlamentas (EJP) yra edukacinė programa, kuria siekiama suburti jaunus žmones iš visos Europos ir suteikti jiems atvirą platformą diskutuoti apie opiausias Europos problemas. EJP veikla didina susidomėjimą Europos problemomis, skatina tarpkultūrinius mainus, prisideda prie jaunimo asmeninių įgūdžių tobulinimo bei sukuria platformą, kurioje jauni europiečiai gali laisvai reikšti savo nuomonę. Europos jaunimo parlamentas Lietuvoje (EJP Lietuvoje) yra vienas iš 40 nacionalinių komitetų, priklausančių EJP tinklui Europoje. 2016–2019 m. EJP Lietuvoje suorganizavo 5 regionines ir 3 nacionalines konferencijas, vieną studentų forumą ir 2018 m. tarptautinę konferenciją, kurioje dalyvavo delegacijos iš visų 40 nacionalinių

komitetų. Konferencijose keliami aktualūs ES socialiniai, politiniai, ekonominiai klausimai, pavyzdžiui, žmogaus teisių užtikrinimo, aplinkos apsaugos, žiedinės ekonomikos populiarinimo, tarptautinio bendradarbiavimo ir kt.

Visos Europos Parlamento simuliacijos (Mokomojo Europos Parlamento sesijos, Europos jaunimo parlamento konferencijos, „Balsuokim!“) – įtraukūs, aktyvūs ugdymo metodai, kuriais mokiniai mokosi vieni iš kitų. Šios priemonės ne tik suteikia žinių, bet ir gilina jaunų žmonių supratimą ir padeda jiems formuoti nuostatas įvairiais aktualiais ES politikos klausimais bei ugdyti bendro sprendimų priėmimo įgūdžius. Kaip parodė patirtis, Mokomojo Europos Parlamento simuliacija taip pat paskatino ir įgalino jaunuolius aktyviai dalyvauti valstybės ir Europos gyvenime: 2014 m. MEP dalyviai iškelė iniciatyvą suburti politikos stebėsenos tinklą „Žinau, ką renku“, kurio savanoriai, daugiausia moksleiviai, vykdo priešrinkiminę stebėseną ir organizuoja edukacinius užsiėmimus savo bendraamžiams. Vis dėlto EP simuliacijos yra sudėtinga atlikti mokykloje, kadangi jų trukmė yra ilgesnė nei viena ar dvi pamokos, mokytojams ir dalyviams reikia tam tikrų žinių (pasirengimo) svarstomais klausimais. Šios priemonės yra skirtos vyresniųjų klasių mokiniams. Dėl finansinių ir žmogiškųjų išteklių trūkumo EP simuliacijos įgyvendinamos nereguliariai.

Apibendrinant neformaliojo švietimo veiklas, galima teigti, kad įvairios institucijos ir organizacijos vykdo nemažai neformaliojo švietimo ES klausimais veiklą, kurios turėtų papildyti bendrojo ugdymo programas, tačiau negali jų pakeisti. Pagrindiniai šių veiklų ir jų įgyvendinimo trūkumai:

- ◇ nepakankamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir koordinavimas, ypač silpnas Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos bei jai pavaldžių įstaigų įsitraukimas;
- ◇ šiose veiklose dalyvauja daugiausia mokytojai ir mokiniai, kurie yra labiau motyvuoti ir, tikėtina, turintys tam tikrų žinių apie ES, ypač dalyvaujantys ne pirmą kartą ar dalyvaujantys skirtingose susijusiose veiklose;
- ◇ dauguma veiklų yra skirtos vyresniųjų klasių mokiniams;
- ◇ vykdoma pernelyg mažai priemonių, skirtų mokytojų kompetencijoms ES klausimais stiprinti;
- ◇ dauguma veiklų yra trumpalaikės, skirtos labiau domėjimuisi skatinti ir žinioms plėtoti nei supratimui gilinti, juo labiau nuostatomis formuoti ir skatinti aktyviai veikti;

- ◇ ES temose vyrauja naudos ir teikiamų galimybių akcentavimas, o ne Lietuvos ir piliečių galimybės ir įgalinimas dalyvauti ES politikoje;
- ◇ neatliekami kiekybiniai ir kokybiniai poreikio bei poveikio tyrimai.

2. PASIŪLYMAI DĖL ES TEMŲ INTEGRAVIMO Į BENDROJO UGDYMO DALYKUS⁶⁰

ES TEMŲ INTEGRAVIMAS Į PAGRINDINĮ UGDYMĄ

ES veikimas⁶¹

Mokiniai, susipažinę su šiomis temomis, galės apibūdinti svarbiausias ES institucijas, jų veikimo principus bei kompetencijas. Mokiniai žinos, kaip Lietuva yra atstovaujama šiose institucijose bei kokią įtaką institucijų sprendimai turi Lietuvoje. Mokiniai turės reikiamų žinių ir gebėjimų, kad galėtų aktyviai dalyvauti priimant ES sprendimus, bei demonstruos pozityvų nusistatymą aktyvaus dalyvavimo klausimais.

Norint, kad šios krypties temos būtų įdomios ir naudingos, jas reikėtų pristatyti pateikiant konkrečias užduotis, susijusias su ES politika, ypač politikos aktualijomis, naudojant antros temų krypties klausimus. Kiekvienos temos kontekste turi būti aptariamoms ir piliečių galimybės įsitraukti bei daryti įtaką sprendimų priėmimui.

Temos	Dalykas	Klasė
Sprendimų priėmimas ES: Europos Parlamentas, ES Taryba (Ministrų taryba). Europos Komisija, Europos Vadovų Taryba (galios ir veikla). Sprendimų priėmimas Lietuvoje. Pirmininkavimas ES Tarybai. Lietuvos pirmininkavimo prioritetai.	Pilietiškumas Istorija	9–10 9–10
EP rinkimai, sandara (politinės grupės ir komitetai), galios ir darbo procesas, atstovavimas.	Pilietiškumas	9–10

⁶⁰ Temų integracija į konkrečius mokomuosius dalykus ir konkrečias klases paremta fokusuotos mokytojų grupės diskusijos metu pareikšta nuomone, dabar galiojančiomis dalykinėmis programomis bei ekspertiniu vertinimu.

⁶¹ Temos pateikiamos ne eilės tvarka, o pagal teminius blokus. Jų seką ir integravimą į atskirus dalykus nustatys dalykinių programų rengėjai. Taip pat temų pavadinimai nėra konkrečių pamokų ar užduočių pavadinimai.

ES tarybos sandara, galios ir atstovavimas. ES reikalų koordinavimas Lietuvoje.	Pilietiškumas	9–10
Europos Komisijos sandara, komisarų skyrimas ir tvirtinimas.	Pilietiškumas	9–10
Suinteresuotų grupių dalyvavimas ES teisėkūros procese: Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, Regionų komitetas. Lietuvos atstovavimas.	Pilietiškumas	9–10
ES teisės veikimas Lietuvoje.	Pilietiškumas	9–10
Piliečių dalyvavimas priimant ES sprendimus (EK konsultacijos, Europos piliečių iniciatyva, peticija, protestas).	Pilietiškumas	9–10

Lietuvos narystė ES: privalumai ir iššūkiai

Toliau pateikti klausimai turėtų būti pristatomi parodant konkrečius Lietuvos indėlio, dalyvavimo ar pokyčių nurodytose srityse, naudos visuomenei (bendruomenei) atvejus (pavyzdžius). Siekiant ugdyti moksleivių sąmoningumą bei skatinti jų aktyvų dalyvavimą ES reikaluose, taip pat atsižvelgiant į fokusuotos grupės diskusijos su moksleiviais rezultatus, siūloma kalbėti ne tik apie pragmatinę naudą ir sudarytas galimybes jauniems žmonėms, bet ir apie jų pilietinę galią prisidėti prie šių klausimų sprendimo.

Tema	Dalykas	Klasė
ES ištakos ir vienijimosi istorija. ES šalys narės. Lietuvos grįžimas į Europą. Stojimas į ES. Visuomenės požiūris į narystę ES ir galimybes dalyvauti priimant ES sprendimus. Augantis euroskepticizmas ES: Lietuvos istorinės raidos scenarijai ir perspektyvos.	Istorija	5–6
	Istorija	9–10
	Pilietiškumas	9–10
	Geografija	7–8
	Geografija	9–10
Lygios galimybės moterims ir vyrams darbo rinkoje. Darbo jėgos judėjimas ir garantijos (Lietuvos piliečių pinigines	Pilietiškumas	9–10

<p>perlaidos artimiesiems). Socialinės garantijos visoje ES (Europos sveikatos draudimo kortelė). Studentų judumas. Abipusis diplomų pripažinimas.</p>	Etika	9–10
<p>Piliečių teisių apsauga. Asmens duomenų apsauga. Migracijos valdymas ir prieglobsčio suteikimas. Išorės sienų apsauga. Pamatinės ES laisvės ir vertybės. Laisvas asmenų judėjimas visoje ES. Kova su organizuotu nusikalstamumu ir terorizmu, kova su prekyba žmonėmis ES ir seksualiniu išnaudojimu, Europolas.</p> <p>ES migrantų krizė. Pabėgėlių pasidalijimo kvotos šalims (solidarumo principas). Pabėgėlių integracija Lietuvoje. Dipukai ir dabartiniai emigrantai. Demografinės šalies problemos ir imigracija kaip sprendimas.</p>	<p>Pilietiškumas</p> <p>Geografija</p> <p>Informatika</p> <p>Dorinis ugdymas</p> <p>Žmogaus sauga</p>	<p>9–10</p> <p>9–10</p> <p>5–10</p> <p>9–10</p> <p>5–6</p>
<p>Europos ir Lietuvos kultūros paveldo apsauga ir atgaivinimas. Kultūrų įvairovė. Nacionalinis <i>versus</i> europinis tapatumas (europinio tapatumo ištakos, suverenumo pasidalijimas). Europos pilietybė – balsavimas EP rinkimuose.</p>	<p>Menai</p> <p>Etika</p>	<p>5–10</p> <p>7–10</p>
<p>Atsinaujanti energija. Klimato krizė: aplinkos taršos mažinimas (plastiko naudojimo mažinimas ir rūšiavimas, alternatyvios energijos šaltinių diegimas, tausojantis elektros energijos vartojimas, automobilių taršos mažinimas ir kt.). Atliekų tvarkymas. Tvari miestų aplinka. Energiją tausojantys pastatai. Darniojo transporto diegimas. Klimato kaitos padariniai žemės ūkiui (sausros, potvyniai).</p>	<p>Biologija</p> <p>Gamtos mokslai</p> <p>Ekonomika</p> <p>Geografija</p>	<p>7–10</p> <p>5–6</p> <p>9–10</p> <p>9–10</p>
<p>Energijos resursų tiekimo saugumas. Energetinė nepriklausomybė ir saugumas: elektros jungtys su Lenkija ir Švedija. Regioninis suskystintųjų gamtinių dujų terminalas. Lietuvos ir Lenkijos dujų jungtis. Astravo AE. Atsinaujinančios ir branduolinės energetikos klausimai (Visagino AE uždarymas, vėjo ir saulės jėgainės). Energijos efektyvumas. Transporto skaitmeninimas ir</p>	<p>Fizika</p> <p>Technologijos</p> <p>Gamta mokslai</p> <p>Biologija</p> <p>Geografija</p>	<p>7–10</p> <p>9–10</p> <p>5–6</p> <p>7–10</p> <p>9–10</p>

<p>automatizavimas. Integruotas europinis transporto, telekomunikacijų tinklas.</p>		
<p>Bendra saugumo ir gynybos politika (BSGP atsiradimo ir raidos istorija, veikimo principas). Transatlantinis bendradarbiavimas: JAV vaidmuo užtikrinant Europos saugumą. Saugumo ir stabilumo ES artimiausioje kaimynystėje didinimas (Rusija, Baltarusija): Vakarų strategija Rusijos atžvilgiu.</p> <p>Lietuvos dalyvavimas ES karinėse operacijose ir civilinėse misijose (Sakartvelas, Ukraina).</p> <p>Kova su hibridinėmis grėsmėmis ir atsparumo stiprinimas (Lietuvos iniciatyva stiprinti ES bendradarbiavimą kibernetinio saugumo srityje).</p>	<p>Istorija</p> <p>Istorija</p> <p>Pilietiškumas</p> <p>Geografija</p> <p>IT</p>	<p>5–6</p> <p>9–10</p> <p>9–10</p> <p>9–10</p> <p>9–10</p>
<p>ES integracija, plėtra ir regioniškas: Vakarų Balkanų valstybės; ES Rytų kaimyninės šalys. Ukrainos, Moldovos, Sakartvelo integracijos svarba Lietuvai. Bevizis režimas. ES ir Lietuvos pozicija kaimyninių šalių požiūriu: Oranžinė revoliucija, Rusijos karas prieš Sakartvelą, neteisėta Krymo okupacija. Vystomasis bendradarbiavimas. Pagalba Rytų partnerystės valstybėms (Armėnijai, Azerbaidžanui, Baltarusijai, Sakartvelui, Moldovai ir Ukrainai) įgyvendinant politines, ekonomines ir socialines reformas. Europinių vertybių perdavimas.</p> <p>Baltijos jūros regionas. Lietuvos prioritetai: transeuropiniai transporto koridoriai, energetinis efektyvumas ir atsinaujinančios energijos išteklių, bioekonomika ir kaimo plėtra.</p> <p>ES dezintegracija: JK, Graikija. Populizmo augimas.</p>	<p>Pilietiškumas</p> <p>Istorija</p> <p>Geografija</p>	<p>9–10</p> <p>9–10</p> <p>9–10</p>
<p>Euro istorija ir euro zonos plėtra. Tvarus ekonomikos augimas. Euro zonos krizės suvaldymas. Ekonominių ir socialinių pokrizinių reiškinių padariniai (po 2008 m. finansų krizės ir ekonomikos recesijos mažėjantis gyventojų</p>	<p>Geografija</p> <p>Ekonomika</p>	<p>9–10</p> <p>9–10</p>

<p>pasitikėjimas vyriausybėmis; diržų veržimosi politika, labiausiai palietusi viduriniąją ir skurdžiausias visuomenės klases; euro zonos ir Graikijos krizė).</p> <p>Stabilumo ir augimo paktas (ES ekonominės politikos koordinavimas; ekonomikos augimas, infliacija, užimtumas ir kitos sąlygos; biudžeto deficitas ir perviršis, senėjančios visuomenės iššūkiai užtikrinant biudžeto balansą). Perėjimas prie mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos (žalioji ekonomika, žiedinė ekonomika, darni ekonomika).</p> <p>Kultūros ir kūrybos pramonė (lietuviški kultūros produktai, sukurti pagal programą „Kūrybiška Europa: Kultūra ir Media“).</p>	Menai	9–10
<p>Bendra skaitmeninė rinka. Skaitmeninių paslaugų ir technologijų plėtra, pavyzdžiui, gamybos, sveikatos priežiūros ir kūrybos pramonės sektoriuose. Duomenų ekonomika (dirbtinis intelektas). Globalizacijos padariniai, ketvirtoji industrinė revoliucija. Mokslinių tyrimų ir inovacijų programos „Europos horizontas“ plėtra.</p>	<p>Ekonomika</p> <p>Informatika</p>	<p>9–10</p> <p>9–10</p>
<p>Ekologiškas žemės ūkis. Alternatyvus ūkininkavimas. Išmokos ir subsidijos žemdirbiams. Tvari miškininkystė. Maisto ženklavimas, maisto sauga, dvejopi maisto standartai. Saugomos geografinės kilmės vietos ar garantuoto tradicinio gaminio nuorodos (Džiugas, Skilandis, kiti produktai).</p>	<p>Geografija</p> <p>Technologijos</p> <p>Biologija</p> <p>Ekonomika</p>	<p>9–10</p> <p>5–6</p> <p>7–10</p> <p>9–10</p>
<p>ES biudžetas ir jo paskirstymas. Lietuvos įmokos ir išmokos. ES struktūrinė parama Lietuvos vystymuisi, Lietuvos BVP augimas.</p>	<p>Ekonomika</p> <p>Matematika</p>	<p>9–10</p> <p>9–10</p>

Temų atskleidimo pavyzdžiai

Su **ES sprendimų priėmimu** mokinius geriausia supažindinti pasirinkus konkretų klausimą, pavyzdžiui, šokolado produktų mokyklose apribojimas, šikšnosparnių apsaugos užtikrinimas ir pan. Susipažinę su Europos Komisijos „parengto“ dokumento projektu ir pasiskirstę į atstovaujamas institucijas (Europos Komisija, Europos Parlamentas ar ES Taryba), mokiniai parengia siūlymus. Pagal sprendimų priėmimo schemą (iš anksto pateiktą ar rodomą ekrane) dalyviai mėto siūlų kamuolį atitinkamų institucijų atstovams, nepaleisdami siūlo (Komisijos atstovas meta Parlamento atstovui, pastarasis – Tarybos atstovui, priklausomai nuo to, ar sutaria, ar nesutaria dėl siūlomo sprendimo). Labiau pažengusiems mokiniams pagal parengtą metodiką galima surengti Europos Parlamento simuliaciją.

Susipažinti su **EP atstovavimu** mokiniai gali skaičiuodami atstovaujamos indeksą, t. y. kiek savo šalies gyventojų atstovauja vienas EP narys skirtingose ES šalyse, ir palyginti duomenis su realiu atstovavimu, aptardami, kodėl kai kurios šalys turi daugiau (mažiau) atstovų EP, atsižvelgiant į gyventojų skaičių. Apie Lietuvos politikus Europos Parlamente, jų atstovaujamas EP politines grupes mokiniai gali sužinoti dėliodami dėlionę iš dalių su politikų nuotraukomis, vardais, EP politinių grupių ir Lietuvos partijų, kurioms jie priklauso, pavadinimais. Informaciją apie EP darbą mokiniai gali surinkti oficialioje svetainėje, www.europarl.europa.eu/meps, jų domėjimosi sritis EP narių tinklalapiuose ir FB paskyrose, analizuodami duomenis, pateiktus tinklalapyje www.votewatch.eu.

Žmogaus teisių ir demokratijos temą galima tyrinėti istorinėje perspektyvoje, aiškinant homofobijos, rasizmo ir neapykantos grėsmes holokausto pavyzdžiais. Galimos vaizdo siužetų ar istorinių filmų (pavyzdžiui, „Šindlerio sarašas“, „Atminimo akmuo I. Rudaševskii“, „Gyvenimas yra gražus“) peržiūros, kuriuose vaizduojama, kas atsitinka, kai paminamos pagrindinės žmogaus teisės, ir aptarimas. Temą taip pat galima atskleisti aptariant A. Sacharovo premiją (pavyzdžiui, filmo apie A. Sacharovo premijos laureates jazides peržiūra ir aptarimas, pokalbis apie žodžio laisvę ir žmogaus teises; trumpų A. Sacharovo premiją gavusių asmenų biografijų rengimas). Galima žiūrėti socialines reklamas, kuriose pateikiami diskriminacijos dėl rasės, seksualinės orientacijos, negalios atvejai, ir drauge aptarti, kodėl negerbiami ir diskriminuojami „kitokie“ bei kaip būtų galima užkirsti tam kelią ir t. t. Ši tema taip pat gali būti integruojama į patyčių prevencijos programą.

Daugiakalbystės ir kultūrų įvairovės tema galima atskleisti rengiant ES kalbų žemėlapi (pavyzdžiui, ES žemėlapyje surašyti šalių kalbas, ES valstybės pavadinimą originalo kalba, papildomai galima nurodyti ir kitas ES šalyse vartojamas kalbas, pavyzdžiui, baskų ir katalonų kalbas, vartojamas Ispanijoje) ir organizuojant diskusiją tema „Ar ES turėtų būti viena oficialioji kalba?“ Taip pat galima aptarti istorines ir kultūrinės sąsajas (pavyzdžiui, organizuojant siužeto apie DNR kelionę peržiūrą ir diskusiją tema „Ar aš jaučiuosi europietis? Ar galiu būti kartu ir lietuvis, ir europietis?“). Mokykloje verta paminėti ES kalbų dieną su mokiniais įgyvendinant įvairius nestandartinius projektus.

Su lygių galimybių tema galima supažindinti lyginant balsavimo teisės moterims suteikimo ES šalyse laiką, analizuojant Lyčių lygybės indekso duomenis (pavyzdžiui, kurioje vietoje ir pagal kokius rodiklius yra Lietuva, palyginti su kitomis ES šalimis? Vyrų ir moterų vidutinio darbo užmokesčio ES šalyse narėse palyginimas), organizuojant danų režisieriaus Christian'o Sonderby'o Jepsen'o dokumentinės dramos „Gamtos klaida“ („Natural Disorder“) peržiūrą ir diskusiją tema „Ar išorė niekada neklaidina? Kas mums yra normalu ar nenormalu? Ar visais laikais buvo tos pačios elgesio normos?“

Solidarumo tema gali būti atskleidžiama per ES pastangas spręsti migracijos krizės problemas ir pabėgėlių pasidalijimą. Aktualizuojant problemą galima pateikti pavyzdžių, kaip lietuviai traukėsi iš Lietuvos nuo karo ir sovietinės okupacijos, ir palyginti situacijas (pavyzdžiui, artimųjų ar žinomų žmonių, tokių kaip Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus, patirtys). Taip pat galima organizuoti vaizdo siužetų apie pabėgėlius peržiūrą, diskusiją su svečiu, turėjusiu bėgti iš savo šalies arba dirbančiu su pabėgėliais, arba išvyką į Ruklos pabėgėlių centrą.

Klimato krizės ir atsinaujinančios energijos tema gali būti tyrinėjama kalbant apie „Žaliosios sostinės“ ir „Žaliojo lapo“ apdovanojimus, reikalavimus miestams, pretenduojantiems tapti Europos žaliaja sostine, ir šio titulo privalumus. Mokiniai kartu su mokytoju gali parengti projektą, kaip jų gyvenamoji vietovė galėtų tapti žaliaja sostine. Kita galima praktinė užduotis – parengti prekių, kurios parduodamos Lietuvoje su „Ecolabel“ etikete, sąrašą arba Lietuvos gamintojų bei jų prekių, kurios atitinka „Ecolabel“ standartą, sąrašą. Mokykla taip pat gali prisijungti prie akcijos „Darom“ ir po to šią patirtį aptarti.

ES TEMŲ INTEGRAVIMAS Į PRADINIŲ UGDYMĄ

Nors daugelis žmonių iš įpročio yra linkę manyti, kad ES temos labiau tinka vyresnių klasių mokiniams, Europoje gausu pavyzdžių (jų yra ir Lietuvoje), kai šios temos yra integruojamos į pradinį ugdymą.

ES temų integravimas į pradinį ugdymą gali sėkmingai praturtinti bendrųjų gebėjimų pagrindų ugdymą, pvz., susitarimo, bendradarbiavimo ir pan. Pradinio turinio analizė rodo, kad jau dabar jame yra daug su ES susijusių temų, bet dėl programose neminimos tiesioginės integracijos sudėtinga įvertinti, kokių mastu jos yra pristatomos. Vis dėlto šių temų susiejimas su jau egzistuojančiomis veiklomis – ypač sužaidybintomis, projektinėmis – yra puikus būdas mokinius supažindinti ir sudominti ES.

Į sąrašą įtrauktos paprasto integravimo reikalaujančios temos. Analizės autorių nuomone, absoliuti dauguma kitoms amžiaus grupėms siūlomų temų yra tinkamos ir pradinių klasių mokiniams.

Tema
Sprendimų priėmimas Lietuvoje ir ES
Piliečių dalyvavimas priimant ES sprendimus (EK konsultacijos, Europos piliečių iniciatyva, peticija, protestas).
Lygios galimybės moterims ir vyrams darbo rinkoje.
Piliečių teisių apsauga. Asmens duomenų apsauga. Migracijos valdymas ir prieglobsčio suteikimas. Laisvas asmenų judėjimas.
Atsinaujanti energija. Klimato krizė: aplinkos taršos mažinimas (plastiko naudojimo mažinimas, rūšiavimas, alternatyvios energijos šaltinių diegimas, tausojančios elektros energijos vartojimas, automobilių taršos mažinimas ir kt.). Atliekų tvarkymas. Tvari miestų aplinka. Energiją tausojančios pastatai.
ES integracija, plėtra ir regioniškasumas.

Euro istorija ir euro zonos plėtra.

Maisto ženklavimas, maisto sauga, dvejopi maisto standartai. Saugomos geografinės kilmės vietos ar garantuoto tradicinio gaminio nuorodos (Džiugas, Skilandis, kiti produktai).

Temų atskleidimo pavyzdžiai

ES temas geriausia integruoti į praktines užduotis, kurias atlikdami patys mokiniai bandytų susitarti dėl jiems aktualių klausimų, ieškotų visiems tinkančių sprendimų, balsuotų (ES kaip kontekstas įžangai ar apibendrinimui).

Su mokiniais galima **simuliuoti aktyvų įsitraukimą į sprendimų priėmimą**, jie gali rašyti peticiją savo mokytojui, mokyklos direktoriui, savivaldybei, Parlamento nariams (pvz., apie šiukšlių rūšiavimą).

Plastiko perdirbimo projektas – mokytojas gali papasakoti apie ES priimtas direktyvas dėl vienkartinį plastikų draudimo. Klasėje su mokiniais galima aptarti, kokią žalą daro vienkartiniai plastiko produktai, kuo juos galima pakeisti, ir tada mokiniai gali sugalvoti, kaip turimus vienkartinius plastiko produktus perdaryti nuolatiniam naudojimui (arba pasigaminti alternatyvius ne plastikinius daugkartinio naudojimo produktus) arba atlikti klasės / mokyklos plastiko naudojimo auditą bei suplanuoti, kaip sumažinti jo vartojimą.

Pristatant euro ir euro zonos temą galima visiems į klasę atsinešti euro monetų ir susipažinti su valstybių nacionaliniais simboliais, jų reikšme, aptarti, kodėl skirtingų šalių monetos skiriasi. Mokiniais galima duoti praktinę užduotį sudėlioti monetas ant žemėlapių pagal šalis. Taip pat galima organizuoti projektą „Euro kelionė“, kuriame mokiniai, naudodamiesi internetiniu projektu <https://lt.eurobilltracker.com>, seka, iš kur atkeliauja arba kur nukeliauja euro banknotai. Projekte kiekvienas gali registruoti turimos euro banknoto kupiūros numerį ir stebėti, kur ji buvo registruota anksčiau, ir taip sužinoti, iš kur atėjo ar kur nukeliavo jo euras. Alternatyvi projektinė veikla – „Europa kišenėje“: mokiniai kaupia skirtingas monetas, skaičiuoja, kiek ir iš kokių šalių turi monetų, rengia pristatymus arba parodą.

3. IŠVADOS

1. Nors Europos Sąjunga eksplicitiškai nėra dažnai įvardijama strateginiuose Lietuvos dokumentuose (išskyrus Lietuvos pažangos strategiją), tačiau vartojami kiti platesni terminai (pavyzdžiui, Europa, europinis, pasaulis), kurie apima ES ir susijusias aktualias temas. Teoriškai platesnių terminų vartojimas suteikia daugiau laisvės ir galimybių mokytojams, jie gali skirti daugiau dėmesio tuo metu aktualiausių klausimų (ar tiesiogiai susijusių su Europos Sąjunga ar platesniu tarptautiniu kontekstu) nagrinėjimui. Vis dėlto tokiam savarankiškumui yra būtinas tinkamas pasirengimas, o „Kurk Lietuvai“ projekto „ES klausimų integracija į švietimo ir ugdymo programas“ įgyvendinimo metu atlikta Lietuvos mokytojų apklausa parodė, kad net 70 proc. mokytojų mano neturintys pakankamai žinių apie ES⁶². Fokusuotų grupių diskusijų metu mokiniai ir mokytojai sustiprino šį teiginį, nurodydami, kad ES temų pateikimo sėkmė priklauso nuo individualaus mokytojo.

2. Bendrųjų programų atnaujinimo gairės vertos atskiro paminėjimo. Viena vertus, tai esminis dokumentas, nurodantis pokyčių kryptis, ir jame taip pat yra minimos tiek europinės vertybės, tiek konkrečiai Europos Sąjunga. Gairėse numatoma ES aktualijas integruoti į mokomųjų dalykų programas, taip pat apie ES kalbama aprašant ir pilietinę kompetenciją (europinės vertybės minimos prie kultūrinės kompetencijos). Tai suteikia pagrindą dalykinių programų rengėjams į jas įtraukti ES aktualijas. Vis dėlto atkreiptinas dėmesys, kad ES temos yra viena iš daugelio integracinių temų grupių, todėl išlieka rizika, kad šios temos gali būti integruojamos paviršutiniškai.

3. Daugelyje nagrinėtų dokumentų akcentuojami „aktyvaus veikimo“ ir (ar) „ateities kūrimo“ terminai. Tai yra ypač aktualu vertinant pastarojo laikotarpio „Eurobarometro“ apklausas, kurios rodo, kad, nors Lietuvos piliečiai yra labiausiai pasitikintys ES, bet gerokai mažiau respondentų (vos kas trečias) mano, kad jie gali daryti realią įtaką joje. Konkrečių sprendimų ar mechanizmų, kurie galėtų padėti spręsti šią problemą, šiuose dokumentuose nėra numatyta.

4. Pradinio ugdymo programų analizė rodo, kad Europos Sąjunga arba nėra minima, arba nėra detalizuojama, kokią informaciją mokytojai turėtų perteikti mokiniams, t. y. neaišku, kas yra

⁶² Belikova, Kristina; Namavičiūtė, Ieva. Inovatyvus mokymas apie ES: mokytojų nuomonės apklausa, 2017. Prieiga per internetą: http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2017/10/info_mokytojai_FINAL.pdf.

„elementarus susipažinimas“. Nepaisant to, kad pradinio ugdymo programose gausu su ES susijusių temų, kurios galėtų tapti puikia su realiu gyvenimu susieta mokymosi medžiaga, pasigendama sisteminės prieigos, padedančios mokytojams lengviau atrasti temų integracijos galimybes.

5. Pagrindinio ugdymo programose ES minima dažniau, tačiau dažniausiai yra suprantama tik labai tiesiogiai, t. y. daugiausiai mokiniai su Europos Sąjunga susipažįsta per socialinio ugdymo programą. Akivaizdu, kad kiti dalykai, ypač gamtos ir tikslieji mokslai, yra neišnaudoti galimam susiejimui su ES (taršos, energetikos, klimato, skaitmeninės ekonomikos, duomenų apsaugos ir pan.).

6. Vidurinio ugdymo programoje (ypač išplėstiniuose kursuose) yra daug integracijos galimybių, bet atnaujinant ugdymo turinį planuojama, kad vidurinio ugdymo programa ateityje taps lankstesnė, mokiniams bus suteikta daugiau galimybių rinktis dalykus, dėl to tik paprasta ES temų integracija į dalykų programas gali būti nepakankama priemonė tam, kad visi mokiniai turėtų galimybę mokytis apie ES. Siekiant spręsti šį klausimą, į Bendrųjų programų atnaujinimo gairėse numatytas tarpdalykines Darnaus vystymosi tikslų temas būtų galima integruoti ir ES aktualias temas. Taip dalis vidurinio ugdymo programos organizavimo galėtų remtis tarpdalykinių temų prieiga, kai daugumos dalykų mokytojai sutartu laiku savo dalykuose atskleistų atitinkamas temas, siekdami mokiniui visapusiškai pristatyti tikrovę. Kaip minėta analizėje, dauguma neformaliojo švietimo veiklų ES temomis yra orientuotos į vyresnių klasių mokinius, todėl didesnis jų integravimas, jose įgytų kompetencijų pripažinimas galėtų suteikti papildomų galimybių mokiniams mokytis apie ES.

7. Fokusuotos grupės diskusijos metu mokiniai minėjo pavienius įsimintinus ir labai prasmingus ES temų mokymosi atvejus, bet daugelis pritarė, kad ES temų mokoma gan sausai, daug dėmesio skiriama faktų įsiminimui ir visai neskiriama dėmesio informacijai ar užduotims, susijusioms su piliečių dalyvavimu (išskyrus neformalias iniciatyvas, kuriose dalis mokinių buvo dalyvavę). Mokiniai norėtų geriau suprasti, ką konkrečiai duoda narystė ES, kaip kiekvienas pilietis gali joje daryti įtaką bei kokiomis galimybėmis jie gali pasinaudoti.

8. Fokusuotos grupės diskusijos metu mokytojai minėjo daug įvairių nestandartinių ugdymo iniciatyvų, susijusių su ES, ir atkreipė dėmesį, kad jos vyksta dažniausiai tose mokyklose, kuriose

atsiranda mokytojas entuziastas. Jie pasigenda aiškesnių nuorodų ir sąsajų ugdymo turinyje konkrečiai su Europos Sąjunga. „Kurk Lietuvai“ projekto „ES klausimų integracija į švietimo ir ugdymo programas“ įgyvendinimo metu atlikta Lietuvos mokytojų apklausa parodė, kad net 70 proc. mokytojų mano neturintys pakankamai žinių apie ES⁶³, fokusuotos grupės diskusijoje dalyvavę mokytojai iš dalies pritarė šiam teiginiui. Ypač mokytojams trūksta žinių apie piliečių teisėkūros iniciatyvą (yra tik girdėję apie tai), Lietuvos vaidmenį, pozicijas ir naudą dalyvaujant ES. Kadangi ES temos neišvengiamai susijusios su aktualijomis, mokytojai labai džiaugiasi įvairiomis profesinio tobulėjimo galimybėmis (pvz., MEPA) ir mano, kad mokytojams turėtų būti pasiūlyta daugiau galimybių tobulinti savo kompetencijas su ES susijusiomis temomis.

9. Nuo 2018 m. į valstybinius brandos egzaminus (VBE) ir į pagrindinio ugdymo pasiekimų socialinių mokslų patikrinimą (PUPP) įtraukiami su ES susiję klausimai (2018 m. istorijos egzamine buvo 2 klausimai, geografijos – 1, užsienio kalbos – 1 užduotis; 2019 m. istorijos egzamine buvo 1 klausimas, geografijos – 2). Ši naujovė vertintina pozityviai, tačiau ateityje reikėtų ieškoti būdų, kurie leistų įvertinti ne tik mokinių faktines žinias, susijusias su ES tema, bet ir jų supratimą.

10. Lietuvoje vyksta daug neformaliojo švietimo ES klausimais veiklų, kurios reikšmingai papildo formalųjį ugdymą. Vis dėlto įgyvendinant šias veiklas pasigendama tarpinstitucinio bendradarbiavimo ir koordinavimo, ŠMSM ir pavaldžių įstaigų aktyvesnio įsitraukimo, dauguma veiklų yra skirta vyresnio amžiaus mokiniams, didelė dalis veiklų yra trumpalaikės, skatina domėjimąsi ES klausimais, bet ne gilesnį mokymąsi, neatliekami kiekybiniai ir kokybiniai poreikio bei poveikio tyrimai.

63 Belikova, Kristina; Namavičiūtė, Ieva. Inovatyvus mokymas apie ES: mokytojų nuomonės apklausa, 2017. Prieiga per internetą: http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2017/10/info_mokytojai_FINAL.pdf.

4. REKOMENDACIJOS

ES temų integracija į bendrąsias ugdymo programas bei realios ugdymo praktikos keitimas yra kompleksinis sprendimas. Dėl šios priežasties rekomendacijas derėtų skaityti kaip vienas kitą papildančius siūlymus.

Realių pokyčių galima pasiekti rekomendacijas įgyvendinant sistemiskai, nuosekliai ir tai darant ilgą laiką, o ne atskiromis, trumpalaikėmis iniciatyvomis.

Atsižvelgiant į išsakytus susitikimo su atsakingomis institucijomis siūlymus, lentelėje pateikiama 10 rekomendacijų, nurodomos, rengėjų nuomone, galimos atsakingos institucijos, kurios turėtų imtis lyderystės įgyvendinant konkrečias rekomendacijas, bei siūlomi rekomendacijų įgyvendinimo terminai.

Eil. Nr.	Rekomendacija	Atsakinga institucija	Siūlomas atlikimo terminas
1.	Bendrujų programų atnaujinimo gairėse numatyti programą / modulį, skirtą praktinei veiklai (kaip buvo numatyta ankstesniame gairių variante), tam skiriant daugiau dėmesio ir valandų – ne mažiau kaip 120 val. praktinės veiklos pagrindinio ir vidurinio ugdymo programose per dvejus metus.	Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (Bendrujų programų atnaujinimo gairių rengėjai)	2019 m. rugsėjo mėn.
2.	Pasinaudojant medijų informacinio raštingumo organizacijų tinklo būrimo pavyzdžiu, inicijuoti tokio organizacijų, dirbančių su ES temomis, tinklo atsiradimą (į jį įtraukiant tiek valstybines, tiek nevyriausybinės organizacijas). Viena pirmųjų tinklo veiklų galėtų būti neformaliojo švietimo apie ES veiklų peržiūra, siekiant sudaryti sistemiską jų žemėlapi, ir galimų bendradarbiavimo galimybių aptarimas.	Nacionalinė švietimo agentūra	2019 m. lapkričio mėn. (tinklo susitikimas) 2020 m. kovo mėn. (iniciatyvų žemėlapis)
3.	Viešinti ES ir Lietuvos aktualijų apžvalgą, geruosius formaliojo ir neformaliojo švietimo apie ES pavyzdžius žiniasklaidoje, švietimo bendruomenei skirtuose portaluose, renginiuose.	Nacionalinė švietimo agentūra	2019 m. lapkričio mėn.

4.	Inicijuoti reguliarios (kas šešis mėnesius) ES ir Lietuvos aktualijų apžvalgos mokytojams rengimą, nurodant, į kuriuos dalykus ir kokias temas ją galima integruoti. Apžvalga turėtų būti pasiekama tinklalapyje www.manoeuropa.lt , „Ugdymo sodo“ platformoje prie skilties su ES susijusiai medžiagai, taip pat pristatoma trumpais vaizdo siužetais per „Mokytojo TV“.	Užsienio reikalų ministerija, bendradarbiaudama su Nacionaline švietimo agentūra	2019 m. gruodžio mėn.
5.	Plėtoti ir remti neformaliojo švietimo ES temomis veiklas, projektus ir iniciatyvas, siekiant plėtoti ir gilinti mokinių, ypač vyresniųjų (11–12 klasių), kompetencijas, padedančias formuoti jų nuostatas ir įgalinančias aktyviai ir sąmoningai veikti ne tik vietas, bet ir tarptautinėje bendruomenėje. Įvertinti galimybes dalies programų rėmimui pritaikyti Neformaliojo vaikų švietimo krepšelio schemą.	Švietimo, mokslo ir sporto ministerija	2020 m. kovo mėn.
6.	Mokytojai ES aktualijas turėtų nagrinėti kuo plačiau, naudodami diskusinius ir įtraukius, praktinius įgūdžius formuojančius metodus, aptardami Lietuvos valstybės bei piliečių vaidmenį šiuose procesuose. Siekiant paskatinti aktyvesnį, skirtingus gebėjimus ugdantį mokymąsi, reikia finansuoti elektroninio nemokamų įrankių (interaktyvių priemonių) rinkinio parengimą, kuris būtų lengvai pritaikomas klasėje pristatant ir analizuojant ES temas. Rengiant metodinę medžiagą, siūloma įvertinti kitų institucijų ir organizacijų parengtą medžiagą ir priemones ir pagal galimybes jas pritaikyti / integruoti (pvz., „Pažink Europą“, MEPA mokymo modulius, „Europa mokykloje“ ir kt.).	Švietimo, mokslo ir sporto ministerija bei Nacionalinė švietimo agentūra, bendradarbiaudama su Užsienio reikalų ministerija	2020 m. birželio mėn.
7.	Ugdymo programose turi būti aiškiau ir dažniau brėžiamos konkrečios sąsajos su Europos Sąjunga (neeliminuojančios platesnių europinių ir pasaulinių sąsajų). Tai leistų aiškiau įvardyti ir suprasti, kad konkrečiose temose turi būti atskleista ir ES perspektyva. Nepalikti tokių subjektyvių apibūdinimų, kaip „elementarios žinios apie Europos Sąjungą“ ir pan.	Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (Bendrųjų programų ir dalykinių / srities programų rengėjai)	2020 m. birželio mėn.

8.	<p>Vidurinio ugdymo programoje, kurioje kiekvienas mokinys mokosi pagal individualią programą, ypač svarbu užtikrinti, kad mokiniai turėtų galimybę skirtingų dalykų pamokose diskutuoti ES teminiais klausimais iš įvairių dalykų perspektyvos. Atnaujintose bendrojo ugdymo gairėse pasiūlytos tarpdalykinės darnaus vystymosi temos patenkina šį poreikį. Rengiant šių temų aprašymus viduriniam ugdymui, akcentuoti ES veiklą, ypač tokių temų kaip pasaulis be skurdo ir bado, lyčių lygybė ir lygios galimybės; taikios ir įtraukios bendruomenės; atsakingas vartojimas, gamtos išteklių tausojimas, klimato kaitos prevencija, tarptautinis bendradarbiavimas ir kitos.</p>	<p>Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (Bendrujų programų ir dalykinių / srities programų rengėjai)</p>	<p>2020 m. birželio mėn.</p>
9.	<p>Statines ES temas (ne aktualijas) integruoti į atskirų dalykų (ar sričių) ugdymo programas, susiejant jas su konkrečiomis dalykinėmis temomis – taip, kaip šiuo metu ir yra siūloma Bendrujų programų atnaujinimo gairėse (temų integracijos alternatyvų siūlymas pateiktas dalyje „ES temų integravimas į bendrojo ugdymo dalykus“). Taip pat pristatant šias temas siūloma pagal galimybes jas aktualizuoti dabartiniais įvykiais, problemų sprendimo pavyzdžiais, Lietuvos pozicija ir kt.</p>	<p>Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (Bendrujų programų ir dalykinių / srities programų rengėjai)</p>	<p>2020 m. birželio mėn.</p>
10.	<p>Įgyvendinti ilgalaikę kvalifikacijos tobulinimo programą (programas) mokytojams, kurios metu mokytojai būtų supažindinami su ES aktualiomis temomis ir jų atskleidimo galimybėmis (interaktyvios priemonės) mokykloje. Taip pat turėtų būti stiprinamas skirtingų iniciatyvų, kurios rengia mokymus šioje srityje, koordinavimas.</p>	<p>Švietimo, mokslo ir sporto ministerija kartu su 3 pedagogų rengimo centrais</p>	<p>2020 m. rugsėjo mėn.</p>

ES temų dabartinėse ugdymo programose analizė ir rekomendacijos dėl ES temų įtraukimo į atnaujintą ugdymo programas parengta Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijai įgyvendinant ES struktūrinių fondų ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis finansuojamą projektą „Lietuvos Europos Sąjungos politikos veiksmingumo didinimas“ (Projekto Nr. 10.1.1-ESFA-V-912-01-0013). Šiuo projektu siekiama gerinti priimamų sprendimų kokybę, stiprinti bendradarbiavimą tarp institucijų ir su suinteresuotomis viešosiomis įstaigomis bei nevyriausybinėmis organizacijomis, plėsti informacinių technologijų naudojimą ir didinti Lietuvos įtaką tarptautiniu lygiu. Patvirtinta Vyriausybės ES komisijos 2019 m. rugsėjo 24 d.